

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Соціально-гуманітарний факультет

Кафедра психології та соціальної роботи

Кваліфікаційна (магістерська) робота на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ
В УМОВАХ ГЕРІАТРИЧНОГО ПАНСІОНАТУ**

Спеціальність 231 Соціальна робота

Освітня програма «Соціальна робота»

Освітній рівень вищої освіти – магістр

Виконала:

студентка групи СРзм-21

Гірняк Галина Степанівна

Науковий керівник:

доктор психологічних наук, професор

Фурман Анатолій Васильович

Тернопіль 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ	8
1.1. Адаптація людей похилого віку до нових умов соціалізації: сутність, види, функції.....	8
1.2. Чинники ефективного функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку	18
Висновок до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ГЕРІАТРИЧНОГО ПАНСІОНАТУ	31
2.1. Зміст та особливості процесу соціальної адаптації осіб похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування	31
2.2. Міжнародний досвід надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку	44
Висновок до розділу 2.....	55
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ГЕРІАТРИЧНОГО ПАНСІОНАТУ	56
3.1. Моніторинг якості та оцінка ефективності соціальної адаптації осіб похилого віку в умовах геріатричного пансіонату	56
3.2. Кількісний аналіз та якісна інтерпретація результатів експериментального дослідження	70
Висновок до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство переживає глибокі демографічні зміни, що мають значний вплив на структуру населення та соціально-економічний розвиток країн. Однією з найбільш помітних тенденцій є зростання частки людей похилого віку в загальній демографічній картині. У багатьох країнах світу, зокрема й в Україні, спостерігається процес старіння населення, що потребує не лише уваги з боку урядів, але й ґрунтовного перегляду існуючих підходів до забезпечення якості життя осіб похилого віку. Старіння населення змушує переглянути стратегії соціальної підтримки й забезпечення гідних умов життя для людей старшого віку. Особливо актуальним є питання адаптації людей похилого віку до нових життєвих умов.

Зазначимо, що люди похилого віку належать до соціально вразливих груп, які особливо гостро реагують на зміни життєвого середовища, втрату близьких, зниження соціального статусу, погіршення здоров'я та зменшення соціальної активності. Перехід до геріатричного закладу часто супроводжується соціально-психологічною кризою, почуттям самотності, депресивними станами та втратою сенсу життя. У таких умовах питання соціальної адаптації набуває особливого значення, адже від неї значною мірою залежить психологічне благополуччя, психічне здоров'я та тривалість життя людей похилого віку.

Геріатричні пансіонати як спеціалізовані установи, створені для підтримки осіб літнього віку, виконують важливу соціальну функцію. Проте навіть за умови забезпечення фізичного догляду та медичної допомоги не завжди досягається належний рівень психологічної підтримки та соціального включення мешканців таких закладів. Часто літні люди, опинившись у пансіонаті, стикаються з ізоляцією, тривожністю, що значно ускладнює процес адаптації. Соціальна адаптація в геріатричному закладі – складний процес, який охоплює перебудову способу життя, встановлення нових соціальних зв'язків, прийняття нових правил співжиття, формування нової ідентичності в умовах інституційного середовища, що потребує значних внутрішніх ресурсів особистості, а також зовнішньої підтримки з боку персоналу, рідних і громади.

Успішна адаптація в похилому віці забезпечує збереження психоемоційної рівноваги, стимулює участь у соціальному житті та дозволяє зменшити ризики психосоматичних розладів.

Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження (О. Агапова, С. Бондар, В. Башко, Н. Бондаренко, І. Гладченко, О. Горецька, Т. Дзюба, М. Єрмак, М. Житинська, Л. Коленіченко, Т. Коленіченко, О. Міняйло, Л. Міщиха та ін.) показує, що науковий і практичний інтерес до соціальної адаптації в геріатричних пансіонатах також пов'язаний із прагненням покращити умови життя літніх людей, забезпечити їм гідну старість і право на активну участь у житті спільноти. Сучасні підходи передбачають інтеграцію медичних, соціальних і психологічних аспектів, тому потребують мультидисциплінарного дослідження явища адаптації. Важливість дослідження особливостей соціальної адаптації в геріатричних пансіонатах зумовлена також тим, що багато таких закладів не мають уніфікованих стандартів психосоціальної підтримки та реабілітації. Це призводить до значних розбіжностей у якості надання послуг, створює нерівні умови для адаптації та інтеграції осіб похилого віку.

Окрім того, констатуємо, що проблема соціальної адаптації в умовах геріатричного пансіонату набуває особливої значущості в контексті війни, міграційних процесів, економічної нестабільності та руйнування традиційних моделей родинної підтримки. У таких умовах зростає кількість осіб похилого віку, які змушені звертатися до закладів довготривалого догляду через втрату житла, рідних або можливості самообслуговування. Це додає додаткових бар'єрів у процесі адаптації та актуалізує потребу у створенні чутливого, індивідуалізованого підходу до кожного мешканця. Варто також зазначити, що ефективна соціальна адаптація має не лише психологічні, а й соціальні та економічні наслідки. Люди, які успішно адаптувалися до умов пансіонату, менше потребують інтенсивного медичного втручання, легше налагоджують взаємодію з персоналом та іншими мешканцями, демонструють вищий рівень життєвої задоволеності та менше страждають від депресивних проявів.

Констатуємо, що актуальність дослідження особливостей соціальної адаптації людей похилого віку в умовах геріатричного пансіонату полягає в

необхідності глибокого розуміння психологічних, соціальних і організаційних аспектів цього процесу. Результати таких досліджень можуть стати основою для удосконалення державної політики у сфері догляду за літніми людьми, оптимізації роботи соціальних працівників, психологів та медичного персоналу геріатричних пансіонатів. Тому обрана тема є надзвичайно актуальною як з науково-теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки сприяє пошуку шляхів підвищення ефективності соціальної роботи з людьми похилого віку, формуванню гуманістичного підходу до старості та зміцненню соціальної згуртованості у сучасному суспільстві.

Таким чином, актуальність проблеми і значення її для практики зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи – **«Особливості соціальної адаптації людей похилого віку в умовах геріатричного пансіонату»**.

Об'єктом дослідження є теоретичні і практичні аспекти соціальної адаптації людей похилого віку в умовах інституційного середовища.

Предмет дослідження – особливості ефективного процесу соціальної адаптації людей похилого віку до умов геріатричного пансіонату.

Мета дослідження – теоретичне й експериментальне обґрунтування особливостей полірівневого та багатоаспектного процесу соціальної адаптації людей похилого віку в умовах геріатричного пансіонату.

Відповідно до мети нами окреслено такі **завдання дослідження**:

1. Визначити поняття, сутність, види та чинники адаптації людей похилого віку до інституційного середовища.
2. Виокремити чинники ефективного функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку.
3. Охарактеризувати та особливості процесу соціальної адаптації осіб похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування.
4. Проаналізувати міжнародний досвід надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку.
5. Дослідити моніторинг якості та оцінку ефективності соціальної адаптації осіб похилого віку в умовах геріатричного пансіонату й розробити

відповідні рекомендації, із врахуванням індивідуальних потреб і соціально-демографічних характеристик людей похилого віку.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, синтез, класифікація, систематизація й узагальнення даних соціальної, психологічної, педагогічної, соціологічної, медичної літератури з проблем соціальної адаптації людей похилого віку в умовах інституційного середовища; *емпіричні* – спостереження за наданням послуги соціальної адаптації особам похилого віку в умовах геріатричного пансіонату, бесіди з адміністрацією геріатричного пансіонату, опитування персоналу й клієнтів геріатричного пансіонату; *експериментальні* – констатувальний експеримент з метою здійснення оцінки якості соціальної адаптації осіб похилого віку в умовах геріатричного пансіонату; *математико-статистичні* – кількісної та якісної обробки здобутих емпіричних даних для виявлення якості надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку в умовах геріатричного пансіонату.

Теоретичне значення дослідження полягає в комплексному науково-практичному обґрунтуванні особливостей соціальної адаптації людей похилого віку в умовах геріатричного пансіонату. Зокрема, визначено поняття, сутність, види та чинники адаптації людей похилого віку до інституційного середовища, розглянуто чинники ефективності функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку, охарактеризовано зміст соціальної адаптації осіб похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування, проаналізовано міжнародний досвід надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку, запропоновано дієві шляхи й напрями покращення якості соціальної адаптації в умовах геріатричного пансіонату з врахуванням індивідуально-психологічних потреб та соціально-демографічних характеристик людей похилого віку.

Практичне значення здобутих результатів дослідження полягає в розробці й упровадженні програми моніторингу якості й оцінювання ефективності соціальної адаптації осіб похилого віку в умовах геріатричного пансіонату. Отримані висновки та результати дослідження можуть бути використані соціальними працівниками стаціонарних закладів соціального

обслуговування для удосконалення надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку. Розроблені методичні вказівки також можуть бути використані у практичній роботі психологіві волонтерів, які працюють з людьми похилого віку в умовах стаціонарних закладів соціального обслуговування.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 92 сторінки, з них 81 сторінка основного тексту. Список використаних джерел налічує 76позицій, кількість додатків – 1.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

1.1. Адаптація людей похилого віку до нових умов соціалізації: сутність, види, функції

У сучасному світі, що стрімко змінюється під впливом глобалізації, цифрових технологій, урбанізації та соціокультурних трансформацій, дедалі актуальнішим стає питання адаптації різних вікових груп до нових умов життя. Особливої уваги в цьому контексті потребують люди похилого віку, які часто стикаються з труднощами включення у сучасний соціум через зміну ролей, втрату соціальних зв'язків, вихід на пенсію, погіршення здоров'я, втрату близьких, а також загострене відчуття самотності. Ці зміни ускладнюють процес соціалізації, тобто підтримання активної участі в суспільному житті, формування нових контактів та пристосування до змінених соціальних умов.

Старіння є неминучим біопсихосоціальним процесом, але якість життя людини у цей період значною мірою залежить від здатності адаптуватися до нових реалій. Соціалізація осіб літнього віку в XXI столітті набуває нових вимірів: окрім традиційних форм міжособистісної взаємодії, дедалі більшу роль відіграє цифрове середовище, дистанційні комунікації, нові моделі участі в громадському житті. У такому контексті адаптація до нових умов соціалізації стає складним процесом, що потребує активної підтримки з боку суспільства, державних інституцій, громадських організацій і найближчого оточення.

В сучасній психології адаптація переважно визначається як процес активного пристосування до змінених умов зовнішнього або внутрішнього середовища, що забезпечує збереження психічної рівноваги, ефективне функціонування та соціальну взаємодію [17]. У психологічному контексті адаптація охоплює як емоційно-вольову, так і когнітивно-поведінкову сфери

особистості. Адаптація у соціальному значенні постає як динамічний процес включення особистості до нової соціальної системи або середовища, що передбачає прийняття нових соціальних норм, цінностей, ролей та форм спілкування з метою досягнення гармонійного співіснування з соціумом [27].

Соціальна адаптація, за словами К. Блажківського, передбачає пристосування особистості до умов соціального середовища, що включає засвоєння норм, цінностей, моделей поведінки, необхідних для ефективного функціонування в суспільстві та встановлення гармонійних взаємин із соціальним оточенням [17]. Також, на думку А. Кавалерова, соціальна адаптація постає як здатність індивіда змінювати свою поведінку, установки та спосіб життя відповідно до нових соціальних вимог або умов, з метою забезпечення емоційного комфорту, соціальної інтеграції та самореалізації [27]. С. Архипова визначає соціальну адаптацію як динамічний процес взаємодії особистості з соціальним середовищем, у ході якого людина освоює нові соціальні ролі, формує нові зв'язки, долає труднощі взаємодії та досягає стану рівноваги між внутрішніми потребами та зовнішніми вимогами суспільства [65].

Адаптація людей похилого віку до нових умов соціалізації виникає внаслідок вікових, життєвих або соціальних змін і вимагає формування нових соціальних зв'язків, прийняття нових ролей та освоєння нових форм взаємодії. Як пише Т. Коленіченко, адаптація осіб літнього віку до умов соціалізації – це цілеспрямоване пристосування до змін у соціальному статусі, колі спілкування, способі життя та соціальній активності, яке забезпечує збереження психоемоційної рівноваги, самоповаги та відчуття належності до суспільства [35]. Ю. Мацкевіч визначає її як складний психосоціальний процес входження людини похилого віку до нових соціальних умов (наприклад, інституційного догляду, цифрового середовища, нової громади), який вимагає перегляду цінностей, стилю життя та форм поведінки [45]. Адаптація людей похилого віку до нових умов соціалізації, за словами А. Капської, – це й механізм інтеграції у змінене соціальне середовище, що передбачає активну або пасивну перебудову

соціальних контактів, включення до нових спільнот, прийняття нових форм комунікації та підтримки особистісної цілісності на пізніх етапах життя [63].

С. Архипова, Т. Десятов, І. Курляк, Л. Міщик, Г. Майборода доводять, що адаптація людей похилого віку до нових умов соціалізації є надзвичайно важливим процесом, що безпосередньо впливає на якість їхнього життя, психоемоційний стан та соціальне благополуччя. У сучасному суспільстві літні люди дедалі частіше стикаються з необхідністю змінити звичне соціальне середовище – через вихід на пенсію, втрату близьких, погіршення здоров'я, переїзд до інтернатних установ, геріатричних пансіонатів або ж просто внаслідок трансформації соціальних умов, зокрема цифровізації [65]. У таких ситуаціях адаптація стає визначальним чинником для збереження активної життєвої позиції, самооцінки, психологічної рівноваги та соціального включення.

У процесі старіння відбувається поступове зниження фізичних можливостей, зменшується швидкість когнітивних процесів, а також спостерігається зміна потреб і цінностей. Тому літня людина потребує особливого підходу з боку суспільства, аби адаптація відбувалась безболісно та гармонійно. Адаптація до нових умов соціалізації передбачає не лише здатність пристосуватися до змінених обставин, а й вміння будувати нові соціальні зв'язки, брати участь у спільному житті, формувати позитивне ставлення до нових умов та зберігати відчуття значущості. Особливо це актуально в умовах, коли традиційні форми підтримки, зокрема родинна опіка, більше не можуть забезпечити належний рівень соціального включення [60].

Адаптація до нових умов соціалізації також включає прийняття нових ролей, наприклад, у спільнотах мешканців будинків для літніх людей або в колективах людей з подібними інтересами. Люди похилого віку можуть активно долучатися до волонтерської діяльності, творчих гуртків, участі у суспільно значущих подіях – усе це формує нове соціальне поле, в якому особа відчувається потрібною та затребуваною. Успішна соціалізація позитивно впливає на психічне здоров'я, знижує ризик депресії, тривожності, відчуття самотності, а також сприяє загальному життєвому задоволенню [51].

У випадках, коли адаптація порушується або є утрудненою, можливе формування ізольованості, апатії, емоційного вигорання, втрати інтересу до життя. Це може призвести до пришвидшеного погіршення фізичного стану та зниження когнітивних функцій. Саме тому важливо створювати умови, що сприятимуть позитивній адаптації: індивідуальна психологічна підтримка, наявність розвинутої соціальної інфраструктури, доступ до освітніх, культурних і комунікативних ресурсів. Великого значення набуває також ставлення персоналу соціальних установ до підопічних – відкритість, повага, підтримка ініціативи мають прямий вплив на процес соціалізації [70].

В умовах цифрового суспільства новою сферою адаптації стає оволодіння технологіями: комунікація через соціальні мережі, доступ до інформації в інтернеті, можливість спілкування з родиною онлайн. Підтримка цифрової грамотності літніх людей відкриває перед ними нові горизонти для соціальної інтеграції та подолання ізоляції. Успішна адаптація сприяє зміцненню особистісної автономії та незалежності. Не менш важливим є залучення до міжпоколіннєвої взаємодії – це допомагає літнім людям залишатись активними носіями досвіду та знань, а молодь отримує можливість навчатись поваги, турботи й відповідальності. Така взаємодія сприяє гармонійному співіснуванню різних вікових груп і формує солідарне суспільство [76].

Функції адаптації людей похилого віку до нових умов соціалізації мають велике значення для забезпечення їх гармонійного співіснування в сучасному суспільстві. Адаптація виконує кілька ключових функцій, що охоплюють біологічну, психологічну, соціальну та культурну сфери життя особистості. З віком людина стикається з численними змінами: фізичними, емоційними, соціальними, матеріальними. Уміння пристосовуватися до змін дає змогу особі зберегти внутрішню рівновагу, психічне здоров'я та позитивне ставлення до життя. У цьому контексті адаптація виконує стабілізаційну функцію, допомагаючи людині літнього віку зберегти відчуття цілісності [65].

Одна з головних функцій адаптації людей похилого віку – захисна. Вона забезпечує психологічну оборону від стресових впливів, які виникають у зв'язку зі змінами умов життя. Наприклад, при переїзді до геріатричного

пансіонату або втраті звичних соціальних ролей, літня людина часто переживає почуття тривоги, самотності, непотрібності. Завдяки таким адаптаційним механізмам відбувається поступове прийняття нових обставин, зменшення психологічного дискомфорту та формування внутрішніх ресурсів для подолання кризи [4].

Не менш важливою є інтегративна функція адаптації людей похилого віку, яка полягає у включенні до нового соціального середовища. Це може бути спільнота в пансіонаті, коло нових знайомих або соціальна група за інтересами. Інтеграція дозволяє людині відчувати себе частиною суспільства, долучитися до спільних справ, спілкуватися, ділитися досвідом і брати участь у колективному житті. Успішне включення у нове середовище забезпечує збереження соціальної активності, що є важливим чинником психоемоційного здоров'я [13].

Наступна – регулятивна функція адаптації людей похилого віку. Вона пов'язана з умінням змінювати власну поведінку відповідно до нових вимог соціального оточення. Це означає, що літня людина поступово змінює свої звички, способи реагування, стилі комунікації. Наприклад, вона вчиться жити за новим розпорядком, дотримуватись правил спільного проживання, а також пристосовуватись до потреб інших людей. Ця функція дає можливість уникати конфліктів, будувати відносини, дотримуватись норм спільного життя [17].

Пізнавальна функція адаптації забезпечує розширення світогляду людей похилого віку та формування нових знань про навколишнє середовище. У процесі адаптації людина вивчає особливості нової соціальної ситуації, засвоює нові правила, технології, набуває досвід, який допомагає краще орієнтуватися в житті. Це особливо важливо в умовах сучасного інформаційного суспільства, де навіть літні люди повинні освоювати базові цифрові навички, користуватися смартфонами, банківськими картками, сервісами онлайн-консультацій. Завдяки пізнавальній функції літня людина не лише вчиться, а й зберігає активність розумової діяльності, що позитивно впливає на її когнітивний стан [24].

Важливою є мотиваційна функція, яка полягає у стимулюванні людей похилого віку до активного життя, самореалізації, збереження інтересу до

подій. В умовах змінюваного соціального середовища адаптація допомагає людині похилого віку знаходити нові сенси, цілі, джерела натхнення. Це може бути волонтерство, спілкування з онуками, участь у культурних заходах або хобі. Люди, які знаходять мотивацію навіть у пізньому віці, демонструють більшу стійкість до життєвих труднощів і краще справляються з проблемами здоров'я.

Координаційна функція адаптації дає змогу погоджувати внутрішні потреби літньої людини з можливостями соціального довкілля. Часто бажання залишатися незалежним, самостійним стикається з об'єктивною необхідністю отримувати допомогу. Завдяки координації людина вчиться приймати цю допомогу, не втрачаючи почуття гідності, а суспільство вчиться пропонувати підтримку в такій формі, яка зберігає суб'єктність людини похилого віку. Крім того, адаптація виконує реабілітаційну функцію, особливо у випадках, коли літня людина пережила втрату, хворобу або зміну життєвого укладу. Вона допомагає поступово повернутись до активного способу життя, відновити навички, адаптуватися до нових фізичних можливостей. Така реабілітація має як фізичний, так і психологічний вимір [28].

Не менш важлива і ціннісна функція людей похилого віку, яка полягає в переосмисленні життєвого досвіду, пошуку нових життєвих орієнтирів. У період похилого віку змінюється ставлення до часу, до себе, до інших. Адаптація сприяє формуванню нових цінностей – наприклад, зосередження на внутрішній гармонії, духовному розвитку, передачі досвіду молодшим поколінням. Окремо варто згадати соціально-комунікативну функцію, яка реалізується через встановлення контактів, ведення діалогу, участь у соціальній взаємодії. Вона допомагає людям похилого віку відчувати своє включення у суспільне життя, уникати самотності та зберігати комунікативну активність [34].

Адаптація людей похилого віку до нових умов соціалізації є складним, багатогранним процесом, що охоплює різні сфери життя особистості. Для кращого розуміння цього процесу важливо розглянути її основні види, кожен з яких виконує свою унікальну функцію і має свої особливості. У науковій

літературі прийнято виокремлювати психологічну, соціальну, фізіологічну, професійну, культурну, інформаційну та духовну адаптацію. Усі вони тісно пов'язані між собою й у сукупності формують цілісну картину пристосування літньої людини до змінених умов існування.

Першим і, мабуть, одним із найважливіших видів є психологічна адаптація людей похилого віку. Вона полягає у внутрішньому прийнятті змін, пов'язаних із віком, здоров'ям, життєвими втратами, змінами статусу та оточення. Літня людина часто переживає зниження фізичної активності, втрату близьких, вихід на пенсію, що викликає тривогу, страх, розгубленість. Успішна психологічна адаптація дозволяє людині зберігати душевну рівновагу, формувати позитивне ставлення до нового етапу життя, приймати себе в нових умовах. Вона є основою для подальшої соціальної та емоційної стабільності [43].

Не менш значущою є соціальна адаптація, що полягає у здатності літньої людини підтримувати соціальні зв'язки, взаємодіяти з оточенням, включатися у спільноти, навіть якщо це нове середовище – наприклад, геріатричний пансіонат або центр денного перебування. Соціальна адаптація передбачає прийняття нових соціальних ролей, збереження відчуття власної цінності та значущості, подолання самотності, формування нових моделей поведінки, відповідних до нових умов. Соціальна адаптація сприяє запобіганню ізоляції та депресивним станам, допомагає людині залишатися активним членом суспільства [38].

Фізіологічна адаптація має на меті пристосування організму до вікових змін і нових побутових або медичних умов. Вона стосується змін у режимі харчування, сну, фізичної активності, а також пристосування до нових вимог щодо лікування або проживання (наприклад, у закладах тривалого догляду). Успішна фізіологічна адаптація сприяє збереженню життєвих сил, зниженню ризику загострення хронічних захворювань і формуванню відчуття фізичного комфорту, що є надзвичайно важливим у старшому віці [22].

Наступний вид – професійна адаптація людей похилого віку, яка хоч і частково втрачає актуальність після виходу на пенсію, проте не зникає зовсім.

Багато літніх людей прагнуть залишатись активними, передавати свій досвід, брати участь у волонтерській або консультативній діяльності, займатися творчістю або хобі, що має ознаки професійної самореалізації. Цей вид адаптації дозволяє людині похилого віку зберігати відчуття потрібності, компетентності та самореалізації навіть у старшому віці [13].

В умовах глобалізації, культурної мобільності та урбанізації важливою стає культурна адаптація людей похилого віку. Вона охоплює пристосування до нових соціокультурних реалій, зміну стереотипів, сприйняття нових норм і цінностей. Часто літнім людям доводиться жити в мультикультурному середовищі, наприклад, коли вони переїжджають до іншої країни або регіону до дітей. Культурна адаптація допомагає зберегти відкритість до нового, подолати упередження, засвоїти нові форми культурної взаємодії [1].

Окремо варто розглянути інформаційну адаптацію, яка набула особливої актуальності у зв'язку з розвитком цифрових технологій. Людям похилого віку часто важко адаптуватися до нових форматів комунікації – онлайн-консультації, банківські операції, соціальні мережі. Оволодіння цифровими навичками дозволяє залишатися на зв'язку з родиною, отримувати необхідну інформацію, користуватися медичними та соціальними сервісами. Така адаптація є вагомим інструментом подолання соціальної ізоляції та збереження самостійності [8].

Не менш значущою є духовна адаптація, яка допомагає людині похилого віку осмислити своє життя, прийняти зміни, знайти внутрішній сенс і надію. У цьому важливу роль можуть відігравати релігія, моральні принципи, етичні переконання, філософські роздуми про життя і смерть. Така адаптація дозволяє зберегти гідність, внутрішній спокій і відчуття завершеності життєвого шляху. Також слід згадати про емоційну адаптацію, яка стосується регуляції почуттів, здатності справлятися з переживаннями, формування позитивного емоційного стану. Цей вид адаптації тісно пов'язаний з підтримкою емоційного контакту з близькими, здатністю висловлювати свої почуття, а також розумінням і прийняттям емоцій інших людей. Він допомагає уникати почуття покинутості, депресії, страху, які часто виникають у старшому віці [30].

Інформацію про типи адаптації до старості зведено нами у таблицю (ДодатокА).

Адаптація людей похилого віку до нових умов соціалізації є складним і тривалим процесом, на який впливають численні чинники. Ці чинники можуть як сприяти успішному пристосуванню, так і ускладнювати його. Їх умовно поділяють на внутрішні (особистісні) та зовнішні (соціальні, економічні, середовищні). Розуміння цих чинників має велике значення для створення умов адаптації людей літнього віку в сучасному суспільстві, зокрема – в умовах геріатричних установ, соціальних служб або після змін у життєвій ситуації.

Одним із провідних внутрішніх чинників є індивідуально-психологічні особливості особистості. До них належать рівень стресостійкості, здатність до саморегуляції, відкритість до нового, оптимізм, самооцінка та рівень особистісної зрілості. Люди з гнучким мисленням, позитивним ставленням до життя, прагненням до самореалізації значно легше адаптуються до нових соціальних умов. У свою чергу, замкнутість, емоційна нестабільність, підвищена тривожність або песимістичне бачення майбутнього можуть стати серйозними бар'єрами на шляху адаптації. Важливим чинником є психоемоційний стан людини [35]. Якщо особа переживає втрату (наприклад, смерть партнера або близького родича), зміну життєвих умов чи здоров'я, це неминуче викликає емоційне напруження. Здатність пережити кризу, пройти через етапи прийняття змін і знайти нові джерела емоційної підтримки визначає успішність адаптації.

Стан фізичного здоров'я також є ключовим фактором адаптації людей похилого віку. Люди похилого віку з хронічними захворюваннями, обмеженою рухливістю чи інвалідністю потребують більше часу для адаптації до нових умов. Їм важче підтримувати соціальні зв'язки, брати участь у заходах, самостійно себе обслуговувати. У той час як літні люди, які ведуть активний спосіб життя, займаються спортом, мають стабільне самопочуття, зазвичай адаптуються легше та швидше. Не менш вагомим чинником є рівень когнітивного функціонування. Наявність деменції, порушень пам'яті, зниження інтелектуальних здібностей може серйозно ускладнити процес соціалізації [40].

Натомість збережені когнітивні функції дають змогу людині вчитися новому, спілкуватися, розуміти соціальні сигнали, дотримуватися правил, тобто повноцінно брати участь у соціальному житті.

Серед зовнішніх чинників перше місце займає соціальне оточення людей похилого віку. Підтримка з боку сім'ї, друзів, сусідів, персоналу соціальних закладів істотно впливає на адаптацію. Наявність емоційно близьких людей допомагає літній людині не почуватися покинутою, зберігати відчуття важливості, отримувати допомогу та пораду. Якщо соціальні зв'язки обірвані, а оточення є байдужим або ворожим – це погіршує психоемоційний стан та уповільнює адаптаційні процеси. Наступний важливий чинник – економічне становище. Забезпеченість людини необхідними матеріальними ресурсами (пенсія, житло, медичне забезпечення) створює основу для стабільності та безпеки. Бідність, нестача ліків, продуктів чи оплати послуг можуть викликати хронічний стрес, почуття безвиході й соціальну ізоляцію [49].

До чинників соціалізації також належить рівень освіти та культурний капітал. Люди, які мають вищу освіту, звикли до самоосвіти, відкриті до нових знань, краще пристосовуються до змін, включаючи цифрову соціалізацію, оволодіння новими навичками, розуміння складних соціальних процесів. Культурні інтереси – читання, мистецтво, спілкування – сприяють збереженню соціальної активності. Варто зазначити роль життєвого досвіду. Люди, які протягом життя неодноразово стикались із труднощами та навчилися їх долати, мають сформовані стратегії адаптації. Такий досвід є ресурсом, який допомагає краще сприймати вікові зміни як природну частину життя, а не трагедію [1].

Важливим для адаптації є й оточуюче людей похилого віку середовище. Доступ до комфортних умов проживання, наявність інфраструктури (транспорт, магазини, медичні заклади, місця дозвілля), безбар'єрність середовища – все це або полегшує, або ускладнює соціальну адаптацію. Якщо оточуюче середовище сприятливе, літня людина частіше виходить із дому, спілкується, бере участь у соціальному житті. Також варто згадати морально-етичні умови середовища. Якщо літню людину в її новому соціальному оточенні сприймають з повагою, розумінням, терпінням та ін. – це формує атмосферу довіри, безпеки, сприяє

налагодженню міжособистісних контактів. Якщо ж середовище байдуже або вороже – виникає відчуття відчуження, що гальмує процес адаптації [59].

Не можна оминати увагою чинник політики держави щодо людей похилого віку. Наявність програм підтримки, соціального забезпечення, доступу до медичних і культурних послуг, пільг, а також популяризація активного довголіття мають суттєвий вплив на здатність літніх людей соціалізуватись. Державна підтримка може стати опорою, яка компенсує інші втрати. В останні роки зростає значення цифрового чинника. Вміння користуватися телефоном, комп'ютером, інтернетом, банківськими чи медичними онлайн-сервісами стало частиною соціальної адаптації. Освоєння нових технологій часто стає викликом для літньої людини, але при відповідній підтримці це може значно полегшити її включення у сучасне життя [65].

Отже, адаптація людей похилого віку до нових умов соціалізації є складним і багатогранним процесом, що включає взаємодію психологічних, соціальних та фізіологічних аспектів. Вона спрямована на збереження активності, самостійності та соціальної взаємодії в умовах змін, таких як вихід на пенсію, зміна соціального оточення чи погіршення здоров'я. Види адаптації, зокрема психологічна, соціальна, фізіологічна, культурна та інформаційна, взаємодіють між собою, забезпечуючи гармонійне пристосування до нових реалій. Основними функціями адаптації є підтримка емоційної рівноваги, збереження соціальних зв'язків, підвищення якості життя та забезпечення самореалізації людини. Успішна адаптація забезпечує позитивне сприйняття старшого віку та сприяє його інтеграції в суспільство, що є важливим аспектом для підвищення рівня благополуччя людей похилого віку.

1.2. Чинники ефективного функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку

Виділення чинників функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку, є надзвичайно важливим для забезпечення ефективної підтримки цієї категорії населення. Зі зростанням

кількості людей похилого віку, особливо в умовах старіння населення, виникає необхідність у створенні відповідних умов для їхньої адаптації до соціальних змін, що включають фізіологічні, психологічні та соціальні фактори. Тому детальне вивчення та оптимізація чинників функціонування таких закладів є важливим кроком у покращенні соціальної інтеграції людей похилого віку та підвищенні їхнього рівня благополуччя.

Суспільний чинник є одним із основних факторів функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку. Цей чинник визначає, наскільки ефективно ці заклади можуть взаємодіяти з широким соціумом та пристосовуватися до змін у суспільстві, економіці та культурі. Одним із основних аспектів суспільного чинника є ставлення до людей похилого віку в суспільстві, яке визначає рівень уваги до їхніх потреб і проблем. Якщо суспільство розглядає старіння як природний етап життя, а людей похилого віку – як активних членів соціуму, то це сприяє створенню інклюзивних і підтримуючих умов для соціальної адаптації. Суспільне ставлення до людей похилого віку визначає й активність державних органів у розробці політик і законодавства, що сприяє розвитку системи соціальної адаптації. Важливою складовою є підтримка з боку держави, що включає фінансування закладів, програм і проектів, спрямованих на допомогу людям старшого віку. Це також включає створення умов для доступу до медичних послуг, житла, транспортної інфраструктури та соціальних послуг [65].

Іншим важливим аспектом суспільного чинника є громадська думка і культурні стереотипи стосовно людей похилого віку. У суспільствах, де існує негативне ставлення до старіння, де літні люди часто сприймаються як тягар або обтяження для родини і держави, дуже важко створити сприятливі умови для соціальної адаптації. В таких умовах заклади, які надають послуги літнім людям, можуть стикатися з труднощами у залученні волонтерів, отриманні ресурсів або формуванні адекватної інфраструктури. Важливим суспільним чинником є роль волонтерських і благодійних організацій, які можуть працювати у співпраці з державними та комерційними закладами. Вони часто займаються наданням соціальної підтримки, організацією культурних заходів,

наданням психологічної допомоги та інформуванням суспільства про потреби літніх людей [72].

Із розвитком цифрових технологій суспільний чинник набуває також нових аспектів. Одним із таких аспектів є цифрова інклюзія – забезпечення літніх людей доступом до сучасних технологій для покращення їхнього життя та інтеграції в суспільство. Суспільство, яке активно підтримує цифрову грамотність людей похилого віку, створює додаткові можливості для їхнього соціального розвитку, що включає здатність літніх людей користуватися онлайн-сервісами, підтримувати зв'язки через соціальні мережі, отримувати консультації й обслуговування дистанційно [74].

Також важливим є рівень соціальної активності громади, де розташовані заклади для людей похилого віку. Суспільство, яке активно бере участь у організації заходів для літніх людей, розвитку мережі підтримки, може значно полегшити їхнє соціальне включення. Це також включає участь громадськості в організації навчальних програм, тренінгів, культурних або спортивних заходів, що дозволяє літнім людям відчувати себе корисними і затребуваними [1].

Інституційний чинник є одним із основних елементів функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку, оскільки саме цей чинник визначає організаційно-правову структуру та способи надання соціальних послуг. Система надання соціальних послуг поділяється на кілька секторів: державний, комунальний та недержавний, що забезпечує різноманітність форм підтримки і доступ до різних ресурсів для осіб похилого віку. У межах державного сектора соціальні послуги надаються суб'єктами, які перебувають у державній власності та підпорядковані центральним органам виконавчої влади (ЦОВВ). Це можуть бути різноманітні установи, які працюють для надання допомоги людям похилого віку, наприклад, територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян, центри соціальних служб для молоді, а також центри професійної, медичної та соціальної реабілітації інвалідів [6].

Комунальний сектор включає заклади комунальної власності, які знаходяться під управлінням органів місцевого самоврядування, що наділені

повноваженнями створювати такі установи та управляти ними. Це може бути різноманітні установи соціального обслуговування, до яких також належать будинки нічного перебування для бездомних громадян, притулки для неповнолітніх, а також центри соціальної адаптації. Всі ці заклади займаються наданням послуг, які забезпечують соціальну підтримку людям похилого віку, допомагають інтегрувати їх у соціум, надаючи можливості для активного життя, освіти та самореалізації. Система комунальних установ покликана підтримувати соціальну інклюзію осіб похилого віку, допомагати їм у вирішенні побутових та психологічних проблем, знижувати рівень соціальної ізоляції [9].

Недержавний сектор функціонує через громадські організації, благодійні фонди, релігійні громади та приватних підприємців. Це дозволяє не лише збільшити кількість надавачів послуг, а й забезпечити більш індивідуалізований підхід до потреб кожної конкретної людини. Громадські організації можуть надавати соціальні послуги, включаючи безпосереднє обслуговування в громаді, організацію заходів для осіб похилого віку, надання психологічної та соціальної підтримки. Оскільки державні та комунальні заклади не завжди в змозі повністю покрити потреби старших людей, наявність недержавних ініціатив дозволяє задовольняти ті потреби, які не охоплені державною системою. Вони можуть забезпечувати більше варіативності в підходах до обслуговування та залучення більше волонтерів і фахівців з різних сфер [14].

Соціальне обслуговування осіб похилого віку здійснюється через різні форми надання послуг. Однією з найбільш поширених є надання послуг за місцем проживання, що дозволяє літнім людям отримувати необхідну допомогу без потреби залишати свої домівки, що є важливим для збереження їхнього емоційного комфорту і зниження рівня стресу. Важливу роль у цьому відіграють соціальні працівники, які надають не лише побутову допомогу, а й психологічну підтримку, забезпечують організацію дозвілля та взаємодію з соціумом. Окрім цього, соціальне обслуговування може бути організоване через стаціонарні інтернатні установи та заклади, де люди похилого віку перебувають на постійній основі, або через установи денного перебування, де

вони можуть отримувати послуги на певний час протягом дня [18].

Зазначимо, що особливе значення мають реабілітаційні установи, які спеціалізуються на медичній, психологічній та соціальній реабілітації. Це дає можливість не лише адаптувати осіб похилого віку до нових умов, але й забезпечити відновлення їх фізичного та емоційного стану після хвороб, травм або важких життєвих ситуацій. Такі заклади працюють над тим, щоб допомогти людям похилого віку знову інтегруватися в активне соціальне життя, забезпечити їм незалежність у повсякденному житті та підтримати в процесі адаптації до змін у фізичному та психологічному стані.

Основною тенденцією розвитку системи соціального обслуговування осіб похилого віку є створення стаціонарних закладів нового типу, які відповідають європейським стандартам якості. Такі заклади мають на меті надання високоякісних соціальних послуг, забезпечення соціальної інтеграції, зниження рівня ізоляції та активне залучення літніх людей до суспільного життя. Вони повинні бути оснащені сучасними засобами реабілітації, мати зручні умови для проживання та надавати широкий спектр послуг, що допомагають покращити фізичний і психологічний стан осіб похилого віку. Успішна реалізація таких закладів вимагає належного фінансування, висококваліфікованих кадрів та тісної співпраці з іншими соціальними структурами [24].

Правовий чинник є однією з основних умов функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку. Для організації та здійснення соціального обслуговування на державному рівні існують чітко визначені правові норми та регуляції, які регламентують діяльність соціальних установ. В Україні одним з основних правових актів, що забезпечує правову основу для надання соціальних послуг, є Закон України «Про соціальні послуги». Цей закон визначає правовий статус територіальних центрів соціального обслуговування, а також правила надання послуг громадянам, які потребують соціальної підтримки, зокрема особам похилого віку.

Згідно з чинним законодавством, територіальні центри соціального обслуговування є бюджетними установами, що діють на рівні районів, міст та

районів міст, і забезпечують надання соціальних послуг на місцевому рівні. Важливо, що ці центри повинні функціонувати відповідно до державних стандартів, визначених постановами Кабінету Міністрів України, такими як Постанова Кабінету Міністрів від 29 грудня 2009 року № 1417 [12], що регулює умови надання соціальних послуг. Всі ці правові акти сприяють забезпеченню належної організації та контролю за діяльністю соціальних закладів, що надають послуги особам похилого віку, в тому числі в сфері соціальної адаптації.

Організаційний чинник функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку, є важливим аспектом для забезпечення ефективності та якості наданих послуг. Територіальний центр соціального обслуговування є основною установою, яка організовує та реалізує соціальні послуги для людей похилого віку, зокрема послугу соціальної адаптації. Такі заклади мають різноманітні відділення, які відповідають за різні аспекти соціального обслуговування: від соціальної допомоги вдома та медично-соціальної реабілітації до організації харчування та надання допомоги в організації побуту. Структурна організація центру дозволяє надавати широкий спектр послуг, що сприяють соціалізації та підтриманню життєздатності осіб похилого віку. Завдяки такій організаційній структурі, територіальний центр здатен забезпечити комплексний підхід до обслуговування своїх підопічних. Він включає в себе медичні послуги, побутову допомогу, підтримку в організації дозвілля та соціальної активності. Це дає можливість людям похилого віку отримувати допомогу, зберігаючи певну автономність і можливість брати участь у соціальному житті. Відділення, що займаються реабілітацією, дозволяють надавати послуги не лише для відновлення здоров'я, але й для покращення психологічного стану, що є важливим компонентом соціальної адаптації [12].

Основними завданнями територіальних центрів є визначення потреб осіб похилого віку в соціальних послугах, надання допомоги відповідно до оцінки ступеня здатності до самообслуговування і забезпечення обслуговування. Оцінка потреб є важливим етапом, оскільки дозволяє точніше визначити, які

саме послуги потрібні кожному конкретному підопічному. Крім того, організація співпраці з підприємствами та установами дозволяє розширити можливості соціального обслуговування, включаючи надання допомоги через заклади побутового обслуговування, медичні заклади, у сфері культурних послуг.

Територіальні центри можуть надавати як безоплатні, так і платні послуги. Безоплатне соціальне обслуговування надається громадянам, які не здатні до самообслуговування і не мають рідних, здатних забезпечити їм догляд. Платні послуги надаються громадянам, у яких є рідні, що можуть надати допомогу, однак вони потребують спеціалізованої допомоги. Тарифи на платні послуги затверджуються керівництвом центру і є важливою частиною організаційної діяльності, оскільки забезпечують фінансову стабільність установи [54].

Організаційний чинник є основою для створення комфортних умов для осіб похилого віку, що сприяють їхній соціалізації. Створення необхідних умов для праці, навчання та трудової перекваліфікації дозволяє старшим людям відчувати себе потрібними, а також надає їм можливість реалізувати свої соціальні права. Зокрема, територіальні центри займаються організацією різних видів підтримки, що забезпечують їм належне життя і активну участь у громадському житті. Таким чином, організаційна структура соціальних закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку, забезпечує ефективне вирішення численних питань, що стосуються соціальної реабілітації, психологічної підтримки та побутової допомоги.

Територіальні центри мають цілу низку відділень, які забезпечують різні послуги: від соціальної допомоги вдома до соціально-медичних і психологічних послуг. Відділення соціальної допомоги вдома є одним із ключових елементів системи, оскільки воно надає необхідну допомогу в побутових питаннях, що є важливим аспектом для людей, які не можуть самостійно доглядати за собою. Це включає допомогу в приготуванні їжі, доставку гарячих обідів, придбання і доставку товарів з магазинів або ринків, а також допомогу в медичних питаннях, таких як виклик лікаря та організація госпіталізації. Завдяки таким

відділенням, громадяни похилого віку можуть отримувати не лише побутову допомогу, але й медичну підтримку. Важливою є також організація відділення соціально-медичних послуг, яке надає фізіотерапевтичні процедури, такі як магнітотерапія, електрофорез та інші методи, що покращують здоров'я та сприяють реабілітації. Крім того, надаються психологічні послуги для підтримки емоційного стану громадян похилого віку, адже часто ця категорія осіб потребує спеціалізованої підтримки для подолання соціальної ізоляції та депресивних станів [54].

Особливу увагу слід приділяти відділенню соціально-побутової адаптації, яке надає соціальні послуги громадянам, що частково втратили здатність до самообслуговування. Це відділення має важливе значення для тих, хто потребує часткової допомоги в побуті та соціалізації. Воно сприяє підтриманню здоров'я через консультації з медичних та психологічних питань, а також забезпечує дозвілля, включаючи культурні заходи, проведення лекцій, бесід та організацію гуртків. Важливим елементом є також можливість навчання в університеті третього віку, що дозволяє людям похилого віку розвивати нові навички та зберігати активність у соціумі [12].

Відділення організації надання адресної натуральної та грошової допомоги має важливу роль у забезпеченні малозабезпечених осіб необхідними ресурсами. Це відділення здійснює прийом пожертвувань від населення та організацій, що дозволяє надавати одяг, взуття, продукти харчування й інші необхідні матеріали. Крім того, відділення надає послуги з ремонту одягу та прання білизни, що є важливими для забезпечення комфортного життя осіб похилого віку. Особливим аспектом організації роботи таких центрів є надання технічних засобів реабілітації. У пунктах прокату громадяни похилого віку можуть отримати інвалідні візки, ходунки, слухові апарати та інші засоби, що дозволяють їм зберігати рухливість і незалежність. Така допомога є важливою для тих, хто значно втратили рухову активність і потребують сторонньої допомоги [12].

Невід'ємною частиною функціонування територіальних центрів є також організація надання юридичних та інформаційних послуг. Відділення, що

надають інформаційні послуги, допомагають особам похилого віку отримати актуальну інформацію, необхідну для вирішення життєвих проблем, таких як оформлення документів, отримання субсидій на комунальні послуги, або ж надання консультацій з питань правових аспектів соціального забезпечення. Це дозволяє громадянам похилого віку краще орієнтуватися в системі соціальних послуг та забезпечує їхнє активне включення в соціальне життя [54].

Інституційний чинник є важливим складником функціонування системи закладів, що надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку в Україні. Однією з основних форм соціальної підтримки людей старшого віку є будинки-інтернати, які надають повне державне забезпечення для літніх людей, зокрема для жінок віком від 55 років і чоловіків від 60 років, а також для інвалідів і осіб з обмеженими фізичними можливостями, старших 18 років. Ці установи забезпечують необхідні умови для проживання та догляду за людьми похилого віку, створюючи спеціалізовану інфраструктуру для їх комфортного існування. Основною метою будинків-інтернатів є забезпечення літніх людей основними життєвими потребами, такими як одяг, взуття, м'який інвентар, а також організація харчування та медичного обслуговування. В цих закладах існують медпункти та ізолятори, що оснащені медичними апаратами та інструментами для надання невідкладної допомоги. Особам похилого віку та інвалідам надається медичний догляд, який здійснюється працівниками медичних закладів та медсестрами, що забезпечує високий рівень медичного обслуговування в межах інтернату. Така структура дає змогу гарантувати не лише матеріально-побутове забезпечення, але й підтримку фізичного здоров'я старших громадян.

Будинки-інтернати є спеціалізованими соціально-медичними установами, що функціонують в рамках системи соціального захисту населення України. Вони призначені для постійного проживання громадян похилого віку, ветеранів війни та праці, а також інвалідів, які потребують постійного догляду та медичного обслуговування. Такі установи покликані забезпечити старшим людям не тільки матеріальні блага, а й комфортні умови життя, максимально наближені до домашніх, що є важливим для збереження психологічного

здоров'я. Серед основних завдань будинків-інтернатів – це забезпечення життєвих потреб літніх людей, створення умов для їхнього нормального існування, а також організація медичного догляду та надання соціальних послуг. Важливою складовою є соціально-трудова реабілітація, яка допомагає літнім людям зберігати активність і залучення до соціального життя [63].

Інноваційний чинник є важливою складовою частиною системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку. Запровадження нових моделей соціального обслуговування допомагає покращити якість життя громадян похилого віку, забезпечити їхнє фізичне, психологічне і соціальне благополуччя. Одним з основних напрямів інновацій є розвиток паліативної допомоги, яка надається невиліковно хворим громадянам в домашніх умовах. Паліативний догляд фокусується на полегшенні страждань пацієнта, забезпеченні духовної підтримки та збереженні гідності людини в останні дні її життя. Головні завдання паліативної допомоги полягають у зменшенні або усуненні болю та інших важких проявів хвороби, психологічній підтримці родичів та наданні соціальної і юридичної підтримки за потреби. Ця форма допомоги включає створення індивідуальних графіків, де задіяні не тільки соціальні працівники, а й лікарі, медсестри, психологи та духовні наставники, якщо це бажано. Такий підхід дозволяє забезпечити цілісну і комплексну підтримку для людини на останньому етапі її життя, що має велике значення для збереження якості її життя та гідності в умовах важкої хвороби [66].

Ще одним важливим інноваційним чинником є розвиток соціально-педагогічних послуг, зокрема впровадження програми «Університет третього віку», яка була запроваджена Міністерством соціальної політики України. Це інноваційна модель, що дозволяє громадянам похилого віку отримувати освіту в різних галузях, розвивати свої здібності та зберігати активність у старшому віці. Функціонування таких університетів допомагає людині похилого віку не тільки підвищувати рівень знань, а й соціалізуватися, підтримувати цікавість до життя та розширювати коло спілкування. Університети третього віку пропонують різноманітні факультети, серед яких найбільш популярними є факультети «Здорового способу життя», «Прикладного і художнього

мистецтва», «Іноземної мови», «Психології» та «Інформаційних технологій». Слухачі можуть вивчати нові навички, отримувати корисну інформацію про здоров'я, навчатися іноземним мовам, а також освоювати основи інформатики, що дозволяє їм залишатися в курсі сучасних технологій. Особливо важливим є факультет «Інформаційних технологій», адже дозволяє опанувати комп'ютерні навички, що відкриває нові можливості для комунікації та доступу до інформації [2; 10; 23].

Функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку, є важливою складовою соціальної політики України. Незважаючи на деякі досягнення, існує чимало проблем, які негативно впливають на ефективність соціальних послуг для літніх людей. Однією з основних проблем є невідповідність соціального обслуговування міжнародним стандартам, а також відсутність єдиних державних стандартів соціальних послуг, що ускладнює організацію якісного обслуговування і створює труднощі в забезпеченні рівного доступу до послуг для всіх верств населення. Значним викликом є недостатній розвиток інфраструктури ринку соціальних послуг, що не відповідає зростаючій потребі у збільшенні кількості осіб, які потребують соціальної допомоги. Як наслідок, кількість таких установ і організацій, які можуть надати необхідну допомогу, є обмеженою, а самі послуги часто не можуть задовольнити потреби всіх потенційних клієнтів [16].

Ще однією проблемою є низька ефективність організаційно-економічного механізму надання соціальних послуг на дому. Традиційна модель, при якій соціальні працівники не мають достатнього часу, щоб повністю задовольнити індивідуальні потреби клієнтів, значно обмежує ефективність такої роботи. Багато старших людей потребують не тільки допомоги в побутових питаннях, але й емоційної підтримки, тому важливо, щоб організації, які надають послуги на дому, мали достатньо ресурсів для виконання всіх необхідних функцій.

Однією з найбільших проблем в системі соціальних послуг є недостатній рівень кваліфікації працівників соціальних служб. Незважаючи на важливість цієї сфери, кадри соціальних працівників не завжди мають необхідні знання та навички для ефективної роботи з людьми похилого віку. Це часто призводить

до того, що послуги надаються неякісно або без урахування індивідуальних потреб літніх людей. Окрім цього, багато соціальних працівників не мають відповідної мотивації для покращення рівня своєї роботи, що також позначається на результатах їх практичної діяльності [9].

Не менш важливим чинником є невисокий рівень соціальних видатків в Україні порівняно з країнами ЄС. Обмежене фінансування соціальної сфери, особливо надання послуг для літніх людей, призводить до того, що ці послуги часто стають малодоступними або недостатньо ефективними. Відсутність достатніх фінансових ресурсів ускладнює розширення мережі соціальних закладів та впровадження нових інноваційних моделей надання послуг.

Ще однією проблемою є бюрократизованість процесу надання соціальних послуг. Сучасна модель надання послуг для осіб похилого віку, що існує в Україні, потребує значної децентралізації та посилення ролі територіальних громад. Децентралізація передбачає, що органи місцевого самоврядування, які краще знайомі з потребами своїх мешканців, повинні мати більше повноважень і ресурсів для організації соціальних послуг. Це дозволить більш ефективно адресувати індивідуальні потреби літніх людей, а також забезпечити більш справедливий розподіл державних коштів для соціальних послуг [24].

Для подолання зазначених проблем важливо розробити і впровадити нові методики оцінки індивідуальних потреб користувачів соціальних послуг. Такий підхід передбачає фокус на потребах клієнта та активній участі користувача в процесі оцінки послуг. Оцінка потреб повинна включати в себе врахування особистих умов життя літньої людини, її здоров'я, соціальних зв'язків та інших факторів, які впливають на її адаптацію до нових умов. Важливим є також розвиток сильних сторін людини та надання їй можливості самовизначення. У межах цієї реформи необхідно виробити єдині погляди щодо факторів, які гарантують безпеку клієнта та створюють сприятливе середовище для його розвитку. Це включає не лише фізичну безпеку, а й емоційну підтримку, можливість соціалізації та розвитку інтелектуальних та творчих здібностей літніх людей. Оцінка потреб має стати основою для розробки персоналізованих планів соціального обслуговування, що відповідають індивідуальним вимогам і

можливостям кожного клієнта [29].

Отже, функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку, залежить від низки чинників, зокрема інституційних, організаційних, економічних і освітніх. Незважаючи на наявність інноваційних моделей, таких як університети третього віку чи паліативна допомога, система стикається з проблемами, пов'язаними з недостатнім фінансуванням, низькою кваліфікацією працівників, забюрократизованістю та відсутністю єдиних стандартів послуг. Децентралізація управлінських функцій і впровадження персоналізованих методик оцінки потреб клієнтів можуть значно підвищити ефективність і доступність таких послуг, забезпечуючи більш адекватне реагування на індивідуальні потреби громадян похилого віку. Крім того, важливим чинником є розвиток інфраструктури соціальних послуг, що повинно враховувати зростаючу потребу в допомозі для людей похилого віку. Необхідно підвищувати ефективність організаційно-економічного механізму надання послуг, забезпечуючи доступність та якість на всіх етапах їх надання.

Висновок до розділу 1

1. Адаптація людей похилого віку до нових умов соціалізації – це складний і багатогранний процес, що включає взаємодію психологічних, соціальних та фізіологічних аспектів. Вона спрямована на збереження активності, самостійності та соціальної взаємодії в умовах змін, таких як вихід на пенсію, зміна соціального оточення чи погіршення здоров'я. Види адаптації, зокрема психологічна, соціальна, фізіологічна, культурна та інформаційна, взаємодіють між собою, забезпечуючи гармонійне пристосування до нових реалій. Основними функціями адаптації є підтримка емоційної рівноваги,

збереження соціальних зв'язків, підвищення якості життя та забезпечення самореалізації людини. Успішна адаптація забезпечує позитивне сприйняття старшого віку та сприяє його інтеграції в суспільство, що є важливим аспектом для підвищення рівня благополуччя людей похилого віку.

2. До чинників функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку віднесено інституційні, правові, організаційні, економічні, освітні та ін. Показано, що, незважаючи на наявність інноваційних моделей соціальних послуг, таких як університети третього віку чи паліативна допомога, система стикається з проблемами, пов'язаними з недостатнім фінансуванням, низькою кваліфікацією працівників, а також забюрократизованістю соціальних послуг. Децентралізація управлінських функцій і впровадження персоналізованих методик оцінки потреб клієнтів можуть підвищити ефективність і доступність таких послуг, забезпечуючи більш адекватне реагування на індивідуальні потреби громадян похилого віку. Крім того, важливим чинником є розвиток інфраструктури соціальних послуг, що повинно враховувати зростаючу потребу в допомозі для людей похилого віку. Необхідно підвищувати ефективність організаційно-економічного механізму надання послуг, забезпечуючи доступність та якість на всіх етапах їх надання.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ГЕРІАТРИЧНОГО ПАНСІОНАТУ

2.1. Зміст та особливості процесу соціальної адаптації осіб похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування

Вивчення змісту та особливостей надання послуг соціальної адаптації особам похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування є

надзвичайно важливим у контексті сучасних соціальних трансформацій. Зважаючи на демографічні зміни, зокрема зростання числа людей похилого віку, виникає потреба у створенні умов для їх комфортного життя. Стаціонарні заклади соціального обслуговування виконують важливу роль у підтримці та соціалізації старших громадян, забезпечуючи не лише медичну та побутову допомогу, а й надаючи можливості соціальної інтеграції. Вивчення цих аспектів дозволяє визначити ефективність існуючих моделей допомоги та розробити рекомендації щодо поліпшення якості надання послуг у таких установах.

Соціальна адаптація осіб похилого віку в стаціонарних закладах соціального обслуговування є важливою складовою частиною системи надання соціальних послуг в Україні. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», держава гарантує людям похилого віку право на отримання соціальних послуг, серед яких послуга соціальної адаптації є однією з ключових. Метою цієї послуги є забезпечення умов для комфортного і активного життя осіб похилого віку, допомога в адаптації до нових життєвих умов і підтримка їх соціальної активності [58]. Надання послуги соціальної адаптації регулюється низкою нормативних документів, серед яких особливе місце займає Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 №760 «Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації» [55]. Цей документ визначає основні принципи надання соціальної послуги, її зміст, обсяг, умови та порядок. Згідно з Державним стандартом, соціальна адаптація передбачає комплекс заходів, спрямованих на підтримку осіб похилого віку в умовах стаціонарних закладів, які опинилися у складних життєвих обставинах. Цей процес орієнтований на усунення або мінімізацію обмежень, що виникають у зв'язку зі старістю, хворобами чи соціальними проблемами.

Процес соціальної адаптації осіб похилого віку в стаціонарних закладах включає низку організаційних і практичних заходів. Це можуть бути як психологічна підтримка, так і фізична допомога, спрямована на покращення якості життя старших людей. Важливою складовою є забезпечення соціальної незалежності осіб, збереження їх активності та інтеграції у соціальне середовище. Послуга соціальної адаптації може включати організацію дозвілля,

навчання новим навичкам, сприяння у розвитку когнітивних і фізичних якостей, а також створення комфортних побутових умов для людей похилого віку.

Однією з особливостей надання цієї послуги в стаціонарних закладах є те, що вона здійснюється на підставі індивідуальних планів соціального обслуговування, що розробляються для кожного отримувача послуги. Ці плани враховують специфічні потреби кожної особи, її стан здоров'я, рівень соціальної активності та інші важливі аспекти, що впливають на процес адаптації. Врахування цих факторів дозволяє забезпечити максимально персоналізований підхід у наданні послуг, що значно підвищує їх ефективність.

Державний стандарт соціальної адаптації також визначає, що ця послуга може надаватися як безоплатно, так і за плату, при цьому тариф для платних послуг встановлюється в залежності від рівня потреб отримувача. Це дозволяє зробити послугу доступною для широкого кола осіб похилого віку, зокрема для тих, хто може оплатити частину витрат на соціальне обслуговування. Крім того, важливим аспектом є контроль якості надання соціальних послуг. Для цього існують механізми моніторингу, що дають можливість оцінити ефективність роботи стаціонарних закладів та своєчасно коригувати надані послуги відповідно до змінних потреб осіб похилого віку. Це сприяє створенню сприятливих умов для життя та адаптації старших людей в таких установах, забезпечуючи їм не лише медичну, але й психологічну та соціальну підтримку [55; 1].

Соціальна адаптація осіб похилого віку є важливою складовою частиною соціальної допомоги, що надається через спеціалізовані стаціонарні заклади соціального обслуговування. Відповідно до Державного стандарту соціальної адаптації, зміст цієї послуги визначається як комплекс заходів, спрямованих на підтримку осіб похилого віку у складних життєвих обставинах, що допомагає їм адаптуватися до змінених умов соціального середовища. Важливим аспектом є те, що соціальна адаптація орієнтована не лише на фізичну підтримку, а й на емоційне та психологічне благополуччя осіб похилого віку, що перебувають у

стаціонарних закладах. Складність цього процесу вимагає чіткого визначення заходів, умов, форм роботи та критеріїв якості надання цієї послуги.

Перш за все, соціальна адаптація передбачає допомогу в аналізі життєвої ситуації отримувача послуги, що дозволяє виявити основні проблеми та визначити шляхи їх вирішення. Це включає не лише медичний догляд, а й психологічну підтримку, що сприяє корекції психоемоційного стану осіб похилого віку та покращенню їхнього повсякденного життя. Крім того, важливою складовою соціальної адаптації є залучення осіб до активного вирішення власних проблем, включаючи складання індивідуальних планів виходу із складних життєвих ситуацій. Це дозволяє отримувачам послуг брати активну участь у своєму житті та процесі адаптації [13; 55].

Згідно з Державним стандартом, індивідуальний підхід є одним з основних принципів надання послуги соціальної адаптації. Для кожного отримувача розробляється індивідуальний план, який визначає зміст та обсяг послуги залежно від особистих потреб, стану здоров'я та соціальної ситуації. Це дозволяє врахувати індивідуальні потреби кожної особи, що знаходиться у складних життєвих обставинах, та створити максимально комфортні умови для її адаптації до нових соціальних реалій. Однією з основних форм роботи у процесі соціальної адаптації є навчання соціальним навичкам і розвитку соціальної компетентності. Це включає участь у різноманітних групах самопомоги, клубах за інтересами, університетах третього віку, а також організацію дозвілля та активного відпочинку. Важливим елементом є сприяння зайнятості, що включає як організацію трудової діяльності, так і участь у культурних та освітніх програмах.

Також важливою є психологічна допомога, яка включає не лише корекцію поведінки, а й надання консультацій, що сприяють полегшенню процесу соціальної інтеграції. Оскільки осіб похилого віку часто супроводжує соціальна ізоляція, психологічна підтримка є важливою складовою адаптаційного процесу, що дозволяє зберегти їхню соціальну активність та взаємодію з навколишнім світом. Процес надання послуги соціальної адаптації також передбачає участь у відновленні родинних зв'язків, що має значення для

емоційного стану людей похилого віку. Відновлення контактів з родиною або підтримка соціальних зв'язків з іншими людьми є важливим аспектом соціальної підтримки та допомагає їм зберігати відчуття значущості та приналежності до соціуму [21; 55].

Процедура отримання послуги соціальної адаптації включає подання заяви потенційним отримувачем або його законним представником до відповідного органу місцевого самоврядування або суб'єкта, що надає послугу. Після звернення здійснюється оцінка індивідуальних потреб отримувача, що дозволяє визначити ступінь необхідної підтримки. Якщо заклад не може надати необхідну допомогу з огляду на відсутність ресурсів або спеціалістів, отримувачеві надається інформація про можливість отримати послугу в іншому закладі.

Зміст і особливості надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування, які регулюються Державним стандартом соціальної адаптації, визначають індивідуальний підхід до кожного отримувача соціальних послуг, що включає в себе визначення індивідуальних потреб та складання персоналізованого плану надання послуги. Першим етапом є комплексне визначення індивідуальних потреб отримувача, яке здійснюється суб'єктом, що надає послугу, за допомогою спеціальної Карти визначення потреб. Це визначення здійснюється протягом 5 днів з моменту звернення особи. У процесі цього визначення важливу роль відіграє залучення членів мультидисциплінарної команди, що включає кваліфікованих спеціалістів з різних галузей, таких як соціальні працівники, психологи, лікарі, що дозволяє отримати всебічну оцінку потреб особи похилого віку.

Процес надання послуги соціальної адаптації в стаціонарних закладах передбачає ряд важливих умов для ефективного її виконання. Однією з головних умов є кваліфікований персонал, здатний виконувати функції, пов'язані з оцінкою та адаптацією осіб похилого віку до нових умов. Суб'єкти, що надають соціальні послуги, повинні мати матеріально-технічну базу для забезпечення належних умов проживання та активного дозвілля осіб похилого

віку. Важливу роль відіграє також наявність необхідного медичного обслуговування, яке враховує особливості здоров'я кожного отримувача послуги.

Однією з причин припинення надання соціальної послуги є відмова отримувача або його законного представника від отримання послуги. Також підставою для припинення може бути зміна місця проживання отримувача або досягнення мети надання послуги. Важливо зазначити, що надання послуги може бути припинене також у разі порушення умов договору, що включають грубе або принизливе ставлення отримувача до персоналу чи інших мешканців закладу, порушення громадського порядку, а також наявність медичних протипоказань для продовження надання послуги [28; 55].

Соціальна адаптація осіб похилого віку в стаціонарних закладах соціального обслуговування спрямована на максимальне збереження соціальної активності цих осіб, підтримку їх соціальної незалежності, а також полегшення процесу пристосування до нових умов життя. В рамках цієї послуги особи похилого віку отримують допомогу в аналізі життєвих ситуацій, визначенні проблем і шляхів їх вирішення. Важливою є підтримка психоемоційного стану через корекцію поведінки та психологічну допомогу, а також сприяння в розвитку соціальних навичок, які допомагають їм бути більш активними та взаємодіяти з іншими людьми. Особливу увагу приділяють організації дозвілля, активної участі у клубах за інтересами та інших соціальних заходах, що сприяють розвитку соціальної активності.

Надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку в стаціонарних закладах соціального обслуговування має свою специфіку, яка базується на індивідуальному підході до отримувача послуг. Одним з найважливіших елементів цього процесу є складання індивідуального плану надання соціальної послуги, який є основою для ефективної адаптації особи похилого віку. Індивідуальний план є важливою складовою соціальної адаптації, оскільки він дозволяє врахувати унікальні потреби кожної особи, створюючи умови для її інтеграції в соціальне середовище стаціонарного закладу. Основою складання індивідуального плану є ретельне визначення

індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги. Це визначення здійснюється шляхом комплексної оцінки стану особи похилого віку, з урахуванням її фізичного, психічного, соціального стану. Визначення потреб проводиться за допомогою спеціально розроблених інструментів, таких як Карта визначення індивідуальних потреб, що дозволяє отримати всебічну інформацію про потреби особи в різних сферах життя.

Індивідуальний план складається в двох примірниках. Один з них залишається в суб'єкта, що надає соціальну послугу, а інший вручається отримувачу соціальної послуги або його представнику. Це дозволяє забезпечити прозорість та доступність плану для всіх учасників. Індивідуальний план складається з різних розділів, кожен з яких має важливе значення для процесу соціальної адаптації. Одним з основних елементів є загальні відомості про отримувача послуги, які містять базову інформацію про людину, її стан, потреби та побажання. Це дозволяє персоналу закладу краще зрозуміти, як працювати з цією особою та на яких аспектах адаптації необхідно зосередити увагу.

Другим важливим компонентом індивідуального плану є визначення заходів, які повинні бути здійснені під час надання послуги. Це можуть бути як психологічні, так і фізичні чи соціальні заходи, спрямовані на полегшення адаптації особи похилого віку. Вони можуть включати допомогу у формуванні нових соціальних навичок, надання психологічної підтримки, корекцію поведінки, участь у різних соціальних заходах, а також інші аспекти, що сприяють адаптації до нового середовища. Окрім цього, індивідуальний план передбачає визначення періодичності та строків виконання кожного з заходів. Це дуже важливо для того, щоб процес адаптації був структурованим і ефективним. Наприклад, заходи можуть бути розподілені на коротко- та довгострокові, залежно від потреб отримувача. Важливо також зазначити, що план передбачає визначення виконавців цих заходів, що дозволяє персоналу чітко розподіляти обов'язки і забезпечувати високий рівень виконання кожного з етапів послуги.

Ще одним важливим елементом індивідуального плану є моніторинг результатів надання соціальної послуги. Оскільки процес соціальної адаптації є динамічним, необхідно постійно відслідковувати результати наданих заходів та коригувати план у разі потреби. Це дозволяє оперативно реагувати на зміни в стані отримувача і коригувати інтервенції відповідно до нових умов. При цьому періодичний перегляд індивідуального плану є обов'язковим. Спочатку цей перегляд проводиться через місяць після початку надання послуги, щоб оцінити перші результати та в разі потреби коригувати стратегію. Надалі такий перегляд здійснюється щокварталу або частіше, якщо виникає необхідність. Це дає можливість персоналу закладу адаптувати підходи та забезпечити більш ефективну допомогу, відповідно до змін у стані отримувача [35; 55].

Послуга соціальної адаптації особам похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування передбачає укладання договору між отримувачем послуги та суб'єктом, що її надає. Після прийняття рішення про надання соціальної послуги, протягом 3-х днів укладається договір, що є юридичною основою для надання допомоги. Укладання договору здійснюється за участі самого отримувача або його законного представника, а за необхідності можуть бути залучені члени родини, що сприяє врахуванню інтересів і побажань особи похилого віку. Договір містить умови надання соціальної послуги, права та обов'язки сторін, а також інші деталі, що забезпечують взаєморозуміння і виконання умов. Підписання договору підтверджує згоду на надання послуги і є важливим кроком у формалізації процесу соціальної адаптації.

Згідно з Державним стандартом соціальної адаптації, надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку в стаціонарних закладах соціального обслуговування здійснюється в межах приміщення суб'єкта, який надає соціальні послуги, в денний час. Це дозволяє максимально створити комфортні умови для адаптації людей похилого віку до нових умов соціального середовища, де вони перебувають на постійному або тимчасовому проживанні. Процес соціальної адаптації включає заходи, спрямовані на активне

пристосування особи до нових соціальних умов, щоб забезпечити її інтеграцію в суспільство та полегшити адаптацію до змін у житті [55; 23].

Тривалість надання послуги залежить від конкретних потреб кожного отримувача і може варіюватися. Соціальна послуга адаптації надається на короткостроковій, періодичній або довгостроковій основі в залежності від індивідуального плану, що складається для кожної особи. Тривалість послуги визначається після проведення комплексного визначення індивідуальних потреб отримувача та обговорення з ним або його представником. Це дає можливість створити персоналізований підхід, враховуючи специфіку ситуації, зокрема фізичний та психічний стан особи, її соціальні зв'язки та рівень самостійності.

Згідно з Державним стандартом соціальної адаптації, надання цієї послуги особам похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування має певні принципи, які забезпечують якість та ефективність наданих послуг, а також захист прав і інтересів отримувачів [55; 66]. Ці принципи включають доступність, незалежність, захист і безпеку, а також конфіденційність, що є основою для побудови належних умов надання соціальної адаптації. Усі ці принципи взаємопов'язані і допомагають створити середовище, яке сприяє ефективному адаптуванню осіб похилого віку до нових умов життя.

Принцип доступності соціальної послуги є одним із ключових. Він передбачає, що суб'єкти, які надають соціальні послуги, повинні організувати свою діяльність у спеціально обладнаних приміщеннях, які відповідають потребам осіб з інвалідністю. Це забезпечує фізичний доступ до послуг для осіб з обмеженими можливостями, зокрема похилого віку. Суб'єкти зобов'язані інформувати отримувачів соціальної послуги та їхніх законних представників про надані послуги, порядок звернення за ними та умови їх надання. Інформація про соціальні послуги повинна бути доступною для осіб похилого віку на спеціальних стендах, веб-сайтах або сторінках соціальних мереж, що дозволяє покращити обізнаність серед користувачів про їхні права та можливості.

Принцип незалежності отримувача соціальної послуги також є важливим аспектом. Це означає, що кожен отримувач соціальної послуги, незалежно від свого фізичного або психічного стану, має право на індивідуальний підхід. Персонал соціальних закладів поважає різноманітність отримувачів послуг, включаючи їх расову, національну, культурну, релігійну, статеву приналежність. Таке ставлення сприяє формуванню атмосфери поваги та гідності, що особливо важливо для людей похилого віку, які можуть почуватися вразливими або залежними від інших. Окрім цього, отримувачі послуг повинні бути поінформовані про свої права, обов'язки та про державні або громадські організації, до повноважень яких належить захист прав людини.

Захист і безпека отримувачів соціальної послуги є ще одним важливим принципом. Надавачі соціальних послуг повинні здійснювати свою діяльність з повагою до гідності отримувачів, уникаючи будь-яких негуманних або дискримінаційних дій щодо них. У разі виникнення непрофесійних дій з боку надавача соціальних послуг, отримувачам повинна бути надана інформація про порядок оскарження таких дій. Надавачам соціальних послуг заборонено брати у користування особисті речі отримувачів, отримувати гроші або подарунки, що захищає осіб похилого віку від можливих зловживань або маніпуляцій.

Принцип конфіденційності інформації є не менш важливим у процесі надання послуг соціальної адаптації. Кожен отримувач соціальної послуги має право на захист своїх персональних даних. Суб'єкти, що надають соціальні послуги, зобов'язані дотримуватися вимог законодавства щодо захисту персональних даних та конфіденційної інформації. Це включає обов'язкове інформування отримувачів послуг про заходи з дотримання конфіденційності, а також інформація, яку отримує надавач послуг, не повинна бути розголошена без дозволу отримувача, за винятком випадків, передбачених законом.

Згідно з Державним стандартом соціальної адаптації, одним із основних аспектів є забезпечення належного кадрового складу для надання послуг. Суб'єкт, що надає соціальну послугу, зобов'язаний мати необхідну кількість працівників відповідно до потреб отримувачів соціальної послуги, яка визначається штатним розписом, складеним у відповідності до вимог чинного

законодавства. Це дозволяє забезпечити необхідну підтримку для кожного отримувача, враховуючи його індивідуальні потреби. Основним завданням працівників закладу є безпосереднє надання соціальної послуги. Цю функцію виконують надавачі соціальних послуг, які мають відповідну кваліфікацію та досвід у роботі з особами похилого віку. Однак, у разі потреби, суб'єкт, що надає соціальну послугу, може залучати інших спеціалістів. Зокрема, для вирішення конкретних питань можуть бути залучені соціальні педагоги, психологи, логопеди, дефектологи та юрисконсульти, які допомагають вирішити проблеми, пов'язані з розвитком соціальних навичок, мовленнєвими труднощами, психологічним станом або правовими питаннями. Це забезпечує комплексний підхід до надання послуг, що є критично важливим для осіб похилого віку, які потребують особливої уваги та підтримки. У разі необхідності, суб'єкт може також залучати для виконання заходів, визначених у індивідуальному плані, інші організації або фізичних осіб, зокрема волонтерів. Така гнучкість в організації послуг дає можливість розширити спектр допомоги, забезпечити доступ до додаткових ресурсів та компетенцій, що дозволяє краще задовольняти індивідуальні потреби кожного отримувача. Завдяки цьому, надання соціальної адаптації стає більш ефективним та орієнтованим на конкретну людину, враховуючи її здоров'я, соціальні потреби та особисті побажання [55; 74].

Система надання послуги соціальної адаптації базується не лише на індивідуальному підході, а й на високих вимогах до кваліфікації працівників. Згідно з Державним стандартом, працівники, які надають соціальні послуги, повинні мати необхідні знання та навички, відповідно до кваліфікаційних вимог, визначених у «Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 80. Соціальні послуги». Ці вимоги передбачають, що спеціалісти повинні бути добре підготовлені для роботи з особами похилого віку, маючи відповідний рівень освіти та досвіду, а також знання в галузі соціальної роботи, психології, права та інших сферах, необхідних для забезпечення комплексної підтримки.

Для забезпечення належної якості надання соціальних послуг суб'єкти, що їх надають, повинні вжити заходів щодо підвищення кваліфікації своїх працівників. Це включає як формальне, так і неформальне професійне навчання, що дозволяє спеціалістам постійно вдосконалювати свої навички та відповідати новим вимогам у сфері соціальної роботи. Проведення атестації надавачів соціальних послуг є важливою складовою цієї системи, оскільки дозволяє оцінити рівень професійної підготовки працівників та забезпечити відповідність їхньої діяльності встановленим стандартам.

Надання соціальної адаптації особам похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування передбачає дотримання певних стандартів і вимог до умов, в яких здійснюється надання послуг. Одним із ключових аспектів є забезпечення належного стану приміщень та обладнання. Згідно з Державним стандартом соціальної адаптації, приміщення суб'єкта, який надає соціальні послуги, повинні бути спеціально обладнані і пристосовані для потреб осіб похилого віку, зокрема тих, які мають інвалідність. Це передбачає наявність безперешкодного доступу для отримувачів послуги до всіх необхідних приміщень. Важливо, щоб заклад був обладнаний спеціальними кімнатами для проведення групових занять, дозвілля, відпочинку, виконання фізичних вправ, а також для організації гурткової та тренінгової роботи. Приміщення повинні відповідати санітарним та протипожежним вимогам, що гарантує безпеку та комфорт для осіб похилого віку. Заклад має бути оснащений водопостачанням, водовідведенням, освітленням і опаленням, що відповідає вимогам чинного законодавства. Установи також повинні передбачати окремі приміщення для індивідуальних консультацій і зустрічей з отримувачами соціальних послуг, що забезпечує конфіденційність та приватність під час надання послуг.

Суб'єкти, що надають соціальні послуги, повинні забезпечити наявність необхідного обладнання для ефективного виконання обов'язків. Це включає твердий та м'який інвентар, що використовується для різних видів діяльності та вправ, а також транспорт для перевезення осіб похилого віку, якщо це необхідно. Таке обладнання допомагає забезпечити високий рівень

обслуговування та зручність для людей з обмеженими фізичними можливостями. Заклад також зобов'язаний забезпечити працівників робочими місцями, необхідним інвентарем, робочим одягом та витратними матеріалами, що дозволяє ефективно здійснювати діяльність із надання соціальних послуг [33; 55].

Для досягнення високої якості послуг важливим є також інформаційно-методичне забезпечення діяльності. Суб'єкт, що надає соціальну послугу, повинен забезпечити своїх працівників усіма необхідними нормативно-правовими актами, методичними матеріалами та іншою документацією, що стосується соціальних послуг. Це дає можливість надавачам соціальних послуг дотримуватися законодавчих вимог і стандартів у своїй роботі та забезпечувати належну підтримку отримувачам послуг. Важливою є організація можливостей для підвищення кваліфікації працівників. Суб'єкт соціального обслуговування має організувати навчання своїх працівників, а також створювати умови для обміну досвідом між надавачами соціальних послуг з різних установ. Це може включати участь у семінарах, тренінгах та інших формах професійного розвитку, що сприяє покращенню якості надання послуг і підвищенню професіоналізму співробітників. Постійне удосконалення знань та навичок є важливою складовою частиною ефективної роботи в сфері соціальної адаптації осіб похилого віку.

Надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування є складним і багатограним процесом, що передбачає як організаційні, так і фінансові аспекти, а також ефективну оцінку якості надання цих послуг. Одним із важливих елементів є оцінювання ефективності надання соціальних послуг, яке включає два основних види оцінки: зовнішнє та внутрішнє. Ці види оцінки дозволяють виявити сильні та слабкі сторони роботи закладів соціального обслуговування та покращити процес адаптації осіб похилого віку. Процес оцінювання ефективності здійснюється через опитування отримувачів соціальних послуг та/або їхніх законних представників. Згідно з вимогами стандартів, опитування проводяться з метою отримання відгуків і пропозицій стосовно якості

організації та надання соціальних послуг. Це важливий інструмент, який дає змогу визначити ступінь задоволення осіб похилого віку умовами соціального обслуговування та виявити проблемні моменти. Зібрані відгуки є підґрунтям для проведення аналізу діяльності суб'єкта, що надає соціальні послуги, і допомагають виявити можливі недоліки в роботі. Врахування цих відгуків сприяє підвищенню ефективності роботи закладів, оптимізації процесів надання послуг та покращенню їх якості.

Важливим аспектом є проведення внутрішньої та зовнішньої оцінки діяльності суб'єкта, що надає соціальну послугу. Зовнішня оцінка здійснюється незалежними органами або державними інспекціями, а внутрішня оцінка є частиною самоконтролю та самооцінки діяльності установи. Обидва види оцінок орієнтовані на відповідність надання послуг професійним вимогам, а також дотримання норм і стандартів, визначених законодавством України. Для проведення таких оцінок використовуються спеціальні показники якості послуги, визначені в Державному стандарті соціальної адаптації, що дозволяє встановити чіткі критерії та норми для оцінки рівня послуг. Результати оцінювання, як внутрішнього, так і зовнішнього, мають велике значення для підвищення прозорості та довіри до соціальних послуг. Вони оприлюднюються і поширюються серед отримувачів послуги, їхніх представників, а також серед широкої громадськості. Це забезпечує відкритість роботи закладу і дає можливість контролювати діяльність установи не лише з боку органів влади, але й з боку громадян, які безпосередньо користуються послугами [36; 40; 55].

Крім того, важливим аспектом є фінансова складова послуги соціальної адаптації. Вартість цієї послуги розраховується з урахуванням собівартості послуги, адміністративних витрат і податку на додану вартість, що дозволяє закладу забезпечити фінансування та забезпечення послуг на належному рівні. Вартість послуги формується на основі фінансових можливостей місцевих бюджетів, оскільки в багатьох випадках фінансування соціальних послуг для осіб похилого віку покладається на місцеві органи влади. Формування ціни на соціальні послуги має важливе значення для доступності таких послуг для різних категорій громадян. Врахування фінансових можливостей місцевих

бюджетів дозволяє гарантувати, що соціальна адаптація осіб похилого віку залишається доступною для більшості отримувачів послуг, зокрема для малозабезпечених.

Отже, надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування є важливим процесом, що забезпечує гармонійне пристосування людей похилого віку до нових соціальних умов. Основними особливостями цієї послуги є індивідуальний підхід до кожного отримувача, врахування його фізичного та психічного стану, а також створення належних умов для комфортного проживання та соціалізації. Важливими аспектами є високі вимоги до кваліфікації працівників, оснащення закладів, а також оцінювання ефективності послуг через зворотний зв'язок з отримувачами та регулярний контроль за якістю надання послуг. Крім того, значну роль відіграє фінансова доступність послуг, що забезпечує їх доступність для різних верств населення. Ця послуга також передбачає створення безпечного та комфортного середовища, де старші люди можуть отримати підтримку у адаптації до нових умов життя. Важливою складовою є регулярне оновлення індивідуальних планів надання послуг, що дозволяє коригувати підхід до кожного отримувача в залежності від зміни його потреб.

2.2. Міжнародний досвід надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку

Вивчення міжнародного досвіду надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку є надзвичайно важливим для вдосконалення системи соціального обслуговування в Україні. Старіння населення та збільшення кількості осіб похилого віку вимагають пошуку ефективних моделей підтримки, які сприяють не лише фізичному, а й емоційному та соціальному благополуччю літніх людей. Міжнародний досвід дозволяє врахувати різноманітні підходи до організації цієї послуги, що допомагає інтегрувати найкращі практики для підвищення якості життя старших людей та створення більш адаптованої і доступної системи соціальної підтримки.

Багато розвинених країн, таких як США, Франція та ін., створили успішні моделі підтримки літніх людей через розгалужену мережу спеціалізованих закладів, де особлива увага приділяється соціальній адаптації. У цих країнах використовуються різні типи установ для людей похилого віку, від загальних закладів до спеціалізованих центрів для залежних та автономних осіб, що дозволяє краще відповідати індивідуальним потребам різних категорій старших людей. Однією з найпоширеніших моделей є денні центри, де проводяться різноманітні заняття, спрямовані на покращення фізичного та психічного стану осіб похилого віку. У таких центрах організуються реабілітаційні вправи, заняття з арттерапії, лекції на актуальні для отримувачів соціальних послуг теми, а також культурні заходи, такі як екскурсії. Це дозволяє створити безпечне середовище для людей, які часто страждають від ізоляції та самотності. Важливою рисою таких центрів є їх доступність і гнучкість, оскільки вони враховують інтереси і потреби клієнтів, залучаючи їх до планування заходів та надаючи їм можливість брати участь у різноманітних програмах [6].

Зазначимо, що у США існують національні стандарти для денних центрів для літніх людей, що регулюють рівень якості послуг і забезпечують належну підготовку персоналу. Крім того, участь волонтерів, серед яких є й люди похилого віку, є важливою частиною роботи таких установ, що надає додаткову підтримку і допомогу. Персонал денних центрів складається з медичних працівників, соціальних працівників, психологів та спеціалістів, що працюють в командах. Фінансування таких центрів здійснюється переважно через місцеві бюджети, пожертвування, а також через оплату самими отримувачами послуг, що робить їх доступними для широкого кола громадян. Вартість послуг є помірною, що дозволяє більшості людей похилого віку скористатися ними. Наприклад, в деяких європейських країнах ціна за місяць може складати від 3 до 7 євро, що робить ці центри доступними для більшості літніх осіб [72].

Що стосується процедури оформлення послуг у таких центрах, то вона є досить простою. Основним критерієм для прийому в денний центр є вік понад 60 років, але пріоритет надається тим особам, які страждають на серйозні

захворювання, такі як хвороба Альцгеймера, втрату пам'яті або інші проблеми, що вимагають надання спеціалізованого догляду впродовж дня. Бажаючі мають заповнити заяву, яку можна отримати в місцевому департаменті з питань людей похилого віку, у соціального працівника або безпосередньо на сайті центру. Документи можна подати поштою або особисто, а уповноважений працівник розглядає їх у визначений термін, зазвичай від 7 до 14 днів, після чого інформує заявника про умови та можливості надання послуг, а також про оплату [72].

Однією з найбільш поширених моделей є надання допомоги з соціальної адаптації, що включає персональний догляд та легку домашню роботу. Така допомога надається немедичними працівниками, які не лише допомагають у виконанні побутових завдань, але й можуть, за додаткову плату, займатися приготуванням їжі для літніх осіб. Для отримання цієї послуги потенційний клієнт повинен подати заявку та заповнити відповідну форму, після чого соціальний працівник відвідує його вдома для оцінки потреб. Така оцінка є важливою частиною процесу надання послуг, оскільки вона дозволяє точно визначити, яка допомога необхідна, та яким чином її найкраще організувати. Після проведення оцінки, документи подаються на розгляд ради чи комісії, яка збирається кожні два тижні для прийняття рішення щодо надання допомоги.

Процедура надання послуг є гнучкою і може включати як довгострокову, так і короткострокову допомогу. Короткострокова допомога зазвичай надається в ситуаціях, коли необхідно тимчасово замінити основного доглядача, наприклад, під час хвороби або відпустки. Цей аспект є важливим, оскільки дозволяє забезпечити безперервність підтримки для осіб похилого віку, що вимагають постійного догляду. Крім того, поширені інші послуги, такі як ремонтні роботи, які можуть включати послуги електрика, сантехніка, столяра та інші. Ці послуги можуть бути безкоштовними або платними, при цьому клієнт зазвичай сплачує вартість матеріалів та робіт безпосередньо майстру, що забезпечує гнучкість та зручність у використанні таких послуг [76].

Ще однією важливою складовою міжнародної практики є надання послуг з адаптації житлового простору для людей похилого віку. Це включає встановлення спеціальних пристосувань, таких як поручні для ванних кімнат

або туалетів, зміна висоти меблів або установка інших пристроїв, що полегшують виконання повсякденних функцій. Такі заходи дозволяють людям похилого віку зберігати їхню незалежність і знижувати рівень залежності від сторонньої допомоги. У країнах Європи все більш популярними стають технологічні рішення, наприклад, послуги, що використовують телефонні мережі, зокрема системи Telecare. Це спеціальні пристрої з великими кнопками, натискання яких дає змогу зв'язатися з центром телефонної допомоги, що організує відправку працівника для надання необхідної допомоги [68].

Важливим аспектом міжнародного досвіду є також консультування та навчання неформальних доглядачів – родичів та близьких людей, які доглядають за літніми людьми або особами з обмеженими можливостями. В багатьох країнах спеціальні центри надають підтримку не лише отримувачам послуг, а й їхнім родинам, допомагаючи їм адаптуватися до нових обставин і правильно організувати догляд за людьми похилого віку. Це може включати навчальні курси для родичів, а також консультації та підтримку з питань, пов'язаних із доглядом і психологічним супроводом. Для України створення подібної методичної бази та організація навчання працівників таких центрів може стати важливим кроком у покращенні якості надання соціальних послуг та підтримки родичів, які беруть на себе відповідальність за догляд за літніми людьми.

Міжнародний досвід надання послуг соціальної адаптації для осіб похилого віку, особливо в західних країнах, демонструє різноманітні моделі підтримки, спрямовані на забезпечення автономії, безпеки та комфорту осіб похилого віку, які потребують допомоги у повсякденному житті. Так, в Чеській Республіці однією з найважливіших послуг є соціальне консультування, яке надається абсолютно безкоштовно і є частиною більшості соціальних послуг або може існувати як окрема послуга. Це консультування допомагає людям похилого віку орієнтуватися в різноманітних можливостях отримання допомоги, надаючи інформацію про доступні ресурси, заклади та послуги, які можуть задовольнити їхні потреби. Крім того, консультування сприяє адаптації

осіб похилого віку до соціального середовища, допомагаючи їм залишатися активними членами суспільства та підвищувати якість їхнього життя [59].

Догляд вдома є ще однією важливою складовою соціальної адаптації в Чеській Республіці. Ця послуга надається людям похилого віку або особам з обмеженими можливостями і передбачає допомогу у виконанні повсякденних побутових завдань, таких як приготування їжі, ведення домашнього господарства, особистий догляд і вирішення інших побутових питань. Догляд вдома є дуже зручним варіантом для осіб, які потребують підтримки, але не мають необхідності в стаціонарному лікуванні чи проживанні в спеціалізованих установах. У Чеській Республіці передбачено, що отримувачі таких послуг можуть частково або повністю сплачувати їх вартість, що дозволяє забезпечити доступність цієї послуги для широкої категорії населення.

Для осіб, які мають значні обмеження в самообслуговуванні, в Чеській Республіці пропонуються центри денного догляду та центри тижневого догляду. Ці центри надають допомогу особам, які не можуть вести повсякденне життя без сторонньої підтримки. Відвідування таких центрів передбачає перебування клієнтів протягом дня або частини дня, що дозволяє їм отримати необхідну допомогу та підтримку. Крім того, у деяких випадках можливе надання тимчасового проживання. Такі центри дуже важливі для людей, які не можуть залишатися вдома без допомоги, але які не потребують постійного перебування в стаціонарних закладах. Вартість послуг у цих центрах також може частково покриватися користувачами послуг, що дає змогу адаптувати систему під можливості конкретних осіб [51].

Однією з найбільш розповсюджених і ефективних форм соціальної адаптації є організація проживання в громаді, що забезпечує інтеграцію людей похилого віку в суспільство, зберігаючи їх незалежність. Однією з таких форм є підтримане проживання або проживання з підтримкою. Це передбачає організацію проживання в адаптованих для осіб похилого віку помешканнях, таких як однокімнатні або двокімнатні квартири, що пристосовані до потреб людини. Таке житло може бути побудоване спеціально для літніх осіб і мати зручності, які дозволяють їм залишатися самостійними в повсякденному житті.

Для осіб, які потребують посиленого медичного нагляду, можуть бути організовані умови для проживання в спеціалізованих установах, таких як хоспіси, де люди похилого віку отримують необхідну медичну допомогу та догляд. Ці моделі широко застосовуються в країнах Західної Європи та США.

У Франції, зокрема, існують спеціалізовані центри допомоги для осіб, які здійснюють догляд за літніми людьми. Вони створені для того, щоб дати можливість відпочити тим, хто піклується про похилих родичів, і забезпечити тимчасову заміну на період їх відсутності. Це дозволяє забезпечити відновлення сил доглядальників і зменшити їхні стресові навантаження, що є важливим аспектом для збереження здоров'я тих, хто надає догляд. У таких центрах, як і в стаціонарних відділеннях соціальних центрів, створено умови для тимчасового перебування осіб похилого віку [66].

Захищене проживання – ще одна поширена модель, яка надається у багатьох західних країнах. У Великій Британії, наприклад, люди похилого віку можуть проживати в спеціальних будинках або квартирах, що відповідають вимогам безбар'єрного доступу. Такі помешкання обладнані системами тривоги, що дозволяють мешканцям за потреби викликати допомогу. Крім того, в безпосередній близькості може проживати спеціально підготовлена особа, яка може надати першу допомогу або викликати швидку допомогу, якщо це необхідно. Варто зазначити, що такі житлові комплекси можуть належати як місцевим органам влади, так і приватним чи громадським організаціям, що забезпечує різноманітність варіантів для осіб похилого віку. Ще однією моделлю є будинки готельного типу, де осіб похилого віку розміщують у приміщеннях спільного користування, таких як вітальні, їдальні та інші зони для відпочинку. Вони можуть отримувати догляд, що надається кваліфікованими працівниками, і це забезпечує їм комфортне проживання в рамках спільноти. Таке житло зазвичай розташоване на території громади, де людина мешкала раніше, що дозволяє їй підтримувати зв'язок з друзями, родичами та сусідами [59].

У США система підтриманого проживання включає ще більше варіантів для людей похилого віку, надаючи їм можливість вибору між незалежним та

напівнезалежним проживанням. Спеціалізовані програми дозволяють особам похилого віку жити у власному житлі, яке може бути розташоване поблизу інших будинків чи в дворі. Це житло збудоване за спеціальною технологією і пристосоване для осіб з фізичними обмеженнями. Наприклад, це можуть бути компактні мобільні будинки, які можуть бути переміщені з одного місця на інше, що дає більше свободи і можливості для осіб похилого віку залишатися в їхній звичній середовищі, при цьому маючи доступ до необхідної підтримки [48].

Особливу увагу слід звернути на спільне проживання, яке є популярною формою проживання в багатьох західних країнах. Це форма, коли двоє чи більше осіб, які не є родичами, за домовленістю ділять будинок чи квартиру. Кожен має окрему спальню та ванну кімнату, а решта приміщень використовується спільно. Це дає можливість людям похилого віку зберігати свою незалежність, отримуючи підтримку від сусідів чи співмешканців, і одночасно зберігати соціальні зв'язки в умовах більш інтимного середовища, ніж у традиційних інтернатах або домах для літніх людей [51].

Міжнародний досвід надання послуг соціальної адаптації особам похилого віку демонструє значні відмінності в підходах до організації та реалізації цих послуг у різних країнах. Система соціальної підтримки, орієнтована на людей похилого віку, активно розвивається в багатьох європейських країнах, а також у США та Великій Британії. Важливою відмінністю є організаційна структура, де в деяких країнах більшу частину послуг надають недержавні організації, у той час як в Україні роль державних та громадських центрів часто є ключовою. У європейських країнах соціальні послуги для осіб похилого віку є частиною більш широкої системи підтримки, яка включає різноманітні моделі догляду, зокрема, житло з підтримкою, персональні асистенти, а також соціальне консультування.

В Україні, на відміну від багатьох європейських країн, система соціального забезпечення осіб похилого віку є менш розвиненою [42]. Центри соціальної адаптації в Україні обслуговують широке коло осіб, не маючи специфічної спеціалізації на певні категорії отримувачів послуг. Це часто

призводить до того, що один і той самий центр має справу з різними категоріями осіб: від людей похилого віку до осіб з наркотичною залежністю чи жертв насильства в сім'ї. З цієї причини соціальні працівники інколи не можуть надати кваліфіковану допомогу і змушені самотійно вирішувати складні питання без належної підтримки. Це негативно впливає як на якість наданих послуг, так і на стан самих працівників, які часто зазнають перевантаження та браку професійної підтримки.

У західних країнах, зокрема у Великій Британії, підхід до надання послуг для осіб похилого віку значно відрізняється. Велика частина соціальних послуг надається не державними закладами, а приватними чи недержавними організаціями. Це дозволяє значно зменшити витрати на догляд, оскільки годинна оплата послуг приватних надавачів зазвичай є значно нижчою, ніж витрати на утримання державних закладів. Прогресивні зміни в законодавстві дозволили в 2018 році збільшити частку недержавних надавачів послуг до 80 % від загальної кількості послуг з соціальної адаптації, тоді як у 1992 році ця цифра становила лише 2 %. Водночас, на державу покладається відповідальність за оцінку потреб, фінансування та контроль якості послуг, а не за їх надання [51].

Ще однією особливістю організації послуг є активне залучення волонтерів. У багатьох європейських країнах, зокрема у Великій Британії, волонтери займають важливу роль у системі соціального обслуговування, допомагаючи професійним соціальним працівникам у наданні послуг особам похилого віку. У багатьох організаціях є спеціально призначені працівники, відповідальні за роботу з волонтерами, які займаються їхнім навчанням, контролем діяльності та заохоченням. Це допомагає зменшити навантаження на професійних працівників і підвищити якість наданих послуг [61].

Міжнародний досвід надання послуг соціальної адаптації особам похилого віку демонструє важливість закупівлі соціальних послуг через механізми, що включають недержавні організації, а також зазначає певні переваги та недоліки цього підходу. В Україні та багатьох європейських країнах зростає тенденція до закупівлі послуг, зокрема соціальних послуг для

осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, у приватних та благодійних організацій. Однак, як показує практика, ефективність цього підходу може значно варіюватися залежно від того, який сектор надає послугу, а також від умов її реалізації.

Міжнародний досвід надання послуг соціальної адаптації особам похилого віку, зокрема в США, демонструє інноваційний підхід до організації стаціонарних закладів для літніх людей, що сприяє кращому соціальному включенню та адаптації до нових умов життя. Однією з важливих особливостей американської системи є те, що мережа будинків для людей похилого віку рівномірно охоплює територію різних регіонів країни, включаючи як міські, так і сільські райони. Така організація дозволяє людям похилого віку залишатися в знайомому для них середовищі, що є важливим аспектом для збереження їхнього психологічного комфорту і соціальної стабільності [68].

Система стаціонарних закладів в США працює таким чином, що люди похилого віку мають змогу залишатися в тому районі, де вони прожили більшу частину свого життя, зберігаючи зв'язок з друзями та знайомими. Це позитивно впливає на процес адаптації, адже літні люди не відчують себе відірваними від свого колишнього оточення. Вони можуть підтримувати стосунки з близькими та отримувати підтримку від старих знайомих, що є важливим чинником у збереженні соціальних зв'язків. Крім того, наближеність до лікарень та медичних закладів, з якими літні люди вже знайомі, є важливим фактором, що позитивно впливає на їхнє сприйняття перебування в інтернаті. Адже часто саме за направленнями лікарів літні люди потрапляють до таких закладів.

На відміну від багатьох країн, де мережа стаціонарних закладів обмежена, у США створена широка мережа пансіонатів, що дозволяє людині похилого віку обирати, чи хоче вона жити в закладі, розташованому в центрі міста, чи на околиці, поблизу свого попереднього місця проживання. Це дає можливість для людини вибрати найбільш комфортний для неї варіант, що значно полегшує процес соціальної адаптації. Такий підхід дозволяє літнім людям не відчувати себе ізольованими від свого звичного життя та спільноти, що, безумовно,

сприяє кращому психоемоційному стану. Також важливою складовою успішної соціальної адаптації є наявність «особистісного простору» в інтернаті. Це означає, що у будинках для людей похилого віку надається достатньо простору для кожного резидента, що запобігає перенаселенню та забезпечує комфортне проживання. Люди похилого віку, які мають різні звички, інтереси та потреби, можуть відчувати себе незручно в умовах скупченості [74].

Міжнародний досвід надання послуг соціальної адаптації особам похилого віку можна детально розглянути на прикладі комплексного центру Oak Bay Lodge у місті Вікторія, провінція Британська Колумбія (Канада). Цей заклад є типовим представником системи соціальної адаптації громадян похилого віку, який здійснює свою діяльність на основі принципів підтримки незалежності та гідності старших людей, надаючи їм умови для ефективної соціальної адаптації. Центр пропонує своїм відвідувачам можливість вибору серед різноманітних програм та послуг, що дозволяють задовольнити їхні індивідуальні потреби [76].

Особливою рисою Oak Bay Lodge є наявність підрозділу під назвою Adult Day Centre – дозвілєвого центру. Головна ідея діяльності цього центру полягає у застосуванні практик міжпоколінної взаємодії. Це означає, що люди похилого віку активно взаємодіють із молоддю, що дозволяє зруйнувати соціальні бар'єри між віковими групами та сприяє соціалізації старших людей. Міжпоколінні практики мають великий потенціал у задоволенні потреб в контактах між поколіннями, що є важливим у контексті соціального розвитку та інтеграції людей похилого віку в суспільство.

У Oak Bay Lodge дозвілєвий центр має важливу роль у соціальній адаптації літніх людей, адже надає їм можливість активно залучатися до різноманітних заходів, що підтримують їх фізичне та психоемоційне здоров'я. Центр відкритий для всіх мешканців місцевої громади, а не тільки для осіб, які проживають в пансіонаті. Це дозволяє людям похилого віку залишатися частиною громади та взаємодіяти з різними віковими групами. Програми, які пропонуються в центрі, різноманітні і включають як колективні прогулянки, так і творчі заходи, настільні ігри, вікторини, лекції, політичні гуртки тощо.

Такі заняття не лише розважальні, а й сприяють розвитку когнітивних здібностей літніх людей, підтримують їх соціальні зв'язки та покращують загальний емоційний стан. Освітній компонент програми включає навчальні лекції на різні актуальні теми, що дозволяє літнім людям залишатися поінформованими про події у світі, розвивати розумові здібності та залишатися в курсі сучасних тенденцій. Крім того, групи за інтересами, такі як обговорення поточних подій чи вечори спогадів, дають можливість мешканцям центру поділитися своїм досвідом, що сприяє їх соціальній інтеграції та підтримці зв'язку з суспільством.

Міжнародний досвід надання послуг соціальної адаптації особам похилого віку показує, що спектр таких послуг є досить різноманітним і варіюється в залежності від країни, але спільним є прагнення до покращення якості життя старших людей. Основною характеристикою міжнародних підходів є інтеграція різних видів соціальних послуг, що включають не лише догляд та медичну допомогу, а й підтримку соціальної активності, створення умов для збереження самостійності та гідності літніх людей. Важливу роль у організації соціальних послуг для людей похилого віку відіграє місцева влада, оскільки саме на рівні громади визначаються специфічні потреби населення та шляхи їх задоволення. Зокрема, в Швеції та Норвегії місцева влада співпрацює з місцевими організаціями та громадськими об'єднаннями для надання комплексної допомоги старшим людям. Такі послуги можуть включати організацію дозвілля, створення мережі підтримки, медичні послуги, а також заходи, спрямовані на збереження та розвиток соціальних зв'язків серед літніх людей [74].

У Німеччині, наприклад, створена система «соціальних квартир» для людей похилого віку, де забезпечується не лише проживання, а й медичний догляд, а також організуються різноманітні культурно-освітні заходи. У Великобританії часто застосовують систему «персонального бюджету», коли люди похилого віку можуть самостійно вибирати і оплачувати послуги відповідно до своїх потреб, що підвищує рівень самостійності та контроль за якістю послуг. Однак варіативність підходів не зводиться лише до рівня

організації послуг. Фінансування також відрізняється в залежності від країни, і багато залежить від того, наскільки ефективно працює система державних субсидій та страхування. У Франції, наприклад, існує система надання послуг через медичне страхування, що частково покриває витрати на догляд за людьми похилого віку. У Канаді фінансування соціальних послуг для старших людей здійснюється через комбінацію державного та приватного сектора, де місцева влада часто відіграє ключову роль у координації [61].

Отже, міжнародний досвід надання послуг соціальної адаптації особам похилого віку демонструє важливість комплексного підходу, який поєднує медичну допомогу, соціальну підтримку та інтеграцію старших людей у суспільство через різноманітні програми. Важливу роль у цьому процесі відіграє місцева влада, яка забезпечує належну координацію послуг відповідно до потреб громади. Країни, такі як Швеція, Норвегія, Великобританія та Німеччина, пропонують різноманітні моделі фінансування та організації послуг, що дозволяє забезпечити високу якість життя літніх людей та збереження їх соціальної активності. Україна, в свою чергу, може виграти від адаптації цих підходів, зокрема через децентралізацію управління соціальними послугами та покращення взаємодії між різними державними та місцевими органами. Такий підхід дозволяє створити умови для більш гнучкого реагування на індивідуальні потреби літніх людей і забезпечити доступ до послуг на місцевому рівні. Важливою складовою є також інтеграція міжпоколінних програм, які сприяють розвитку взаєморозуміння і підтримки між поколіннями.

Висновок до розділу 2

3. Надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування є важливим процесом, що забезпечує гармонійне пристосування людей похилого віку до нових

соціальних умов. Основними особливостями цієї послуги є індивідуальний підхід до кожного отримувача, врахування його фізичного та психічного стану, а також створення належних умов для комфортного проживання та соціалізації. Важливими є вимоги до кваліфікації працівників, оснащення закладів, а також оцінювання ефективності послуг через зворотний зв'язок з отримувачами та регулярний контроль за якістю надання послуг. Значну роль відіграє фінансова доступність послуг, що забезпечує їх доступність для різних верств населення. Ця послуга передбачає створення безпечного та комфортного середовища, де старші люди можуть отримати підтримку у адаптації до нових умов.

4. Міжнародний досвід надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку демонструє важливість комплексного підходу, який поєднує медичну допомогу, соціальну підтримку та інтеграцію старших людей у суспільство через різноманітні програми. Важливу роль у цьому процесі відіграє місцева влада, яка забезпечує належну координацію послуг відповідно до потреб громади. Країни, такі як Швеція, Норвегія, Великобританія та Німеччина, пропонують різноманітні моделі фінансування та організації послуг, що дозволяє забезпечити високу якість життя літніх людей та збереження їх соціальної активності. Україна, в свою чергу, може виграти від адаптації цих підходів, зокрема через децентралізацію управління соціальними послугами та покращення взаємодії між різними державними та місцевими органами. Такий підхід дозволяє створити умови для більш гнучкого реагування на індивідуальні потреби літніх людей і забезпечити доступ до послуг на місцевому рівні.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ГЕРІАТРИЧНОГО ПАНСІОНАТУ

3.1. Моніторинг якості та оцінка ефективності соціальної адаптації осіб похилого віку в умовах геріатричного пансіонату

Моніторинг та оцінка якості надання послуг соціальної адаптації особам похилого віку в умовах геріатричного пансіонату є необхідними складовими для забезпечення високого рівня догляду та підтримки цієї вразливої категорії населення. Враховуючи зростаючі потреби людей старшого віку та специфіку їхнього соціального, психологічного та фізіологічного стану, важливо, щоб надані послуги відповідали сучасним стандартам якості та були орієнтовані на індивідуальні потреби кожного мешканця. Регулярний моніторинг і оцінка дозволяють не лише вдосконалювати процеси надання допомоги, а й гарантувати дотримання етичних норм та законодавчих вимог, що забезпечують комфорт, безпеку та гідність людей похилого віку в геріатричних закладах.

Моніторинг та оцінка якості надання послуг соціальної адаптації особам похилого віку в умовах геріатричного пансіонату є важливими елементами для забезпечення належного рівня догляду та підтримки цієї вразливої категорії населення. Одним із основних завдань установи «Петриківський обласний геріатричний пансіонат» [52], яка виступила базою для нашого дослідження, є створення комфортних і безпечних умов проживання для осіб похилого віку, особливо для тих, хто має обмежену мобільність. Цей заклад надає комплекс соціальних послуг, які включають медичне обслуговування, реабілітаційні заходи, психологічну підтримку, а також забезпечення харчування та побуту, що є ключовими аспектами для ефективної соціальної адаптації старших осіб.

Зазначимо, що згідно з наказом Міністерства соціальної політики України від 27 грудня 2013 року № 904 «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг», геріатричним пансіонатом було проведено моніторинг якості соціальної послуги «соціальна

адаптація» в період з 12 по 19 листопада 2025 року. Важливим кроком у цьому процесі стало призначення відповідальної особи за організацію та проведення оцінки якості послуг на постійній основі, а також розробка анкет для збору даних щодо рівня задоволення отримувачів соціальних послуг.

Основними завданнями моніторингу та оцінки якості соціальної адаптації були оптимізація діяльності відділення, що надає послугу, підвищення професійної компетенції персоналу, дотримання вимог Державного стандарту соціальної послуги «соціальна адаптація», виявлення порушень та негативних тенденцій у процесі надання послуг, а також вжиття відповідних заходів для усунення недоліків. Моніторинг не лише дозволяє виявити позитивні аспекти надання соціальних послуг, а й підготувати пропозиції щодо вдосконалення процесу надання послуг для забезпечення їх високої якості та ефективності. У процесі моніторингу були використані різні методи оцінки, що включають опитування отримувачів соціальних послуг, спостереження за процесом надання послуг, бесіди з персоналом відділення та вивчення документації, включаючи звернення отримувачів соціальних послуг.

Основним завданням проведення моніторингу є оцінка результативності надання соціальних послуг, що дає змогу виявити проблеми, які виникають у процесі надання соціальної адаптації, а також оцінити рівень задоволення підопічних пансіонату від отриманих послуг. Одним із важливих аспектів моніторингу є вивчення досвіду і надання зворотного зв'язку від мешканців пансіонату щодо якості послуг, що допомагає удосконалити стратегії та підходи до надання соціальних послуг. Оцінка задоволення підопічних проводиться через спеціально розроблені анкети, що дозволяють зібрати дані щодо рівня комфорту, безпеки та ефективності процесу соціальної адаптації в закладі.

Спостереження за процесом надання послуг є ще одним важливим методом моніторингу, оскільки воно дає можливість оцінити безпосередньо взаємодію персоналу з мешканцями пансіонату, умови їх перебування, а також ефективність організації щоденних заходів з соціалізації та адаптації. Це дозволяє виявити моменти, що потребують покращення, чи є певні недоліки у

взаємодії персоналу та мешканців, а також чи відповідають умови проживання і надані послуги реальним потребам старших осіб. Також важливою є бесіда з персоналом, що займається наданням соціальних послуг, що дозволяє оцінити рівень професійної компетенції працівників, виявити їх розуміння стандартів надання послуг, визначити можливі проблеми у виконанні своїх обов'язків. Зазначена форма взаємодії сприяє виявленню внутрішніх бар'єрів у роботі, які можуть негативно вплинути на якість надання послуг соціальної адаптації.

Вивчення документації, що ведеться у пансіонаті, є ще одним важливим етапом моніторингу. Аналіз звернень отримувачів соціальних послуг та ведення відповідної документації дає можливість оцінити, наскільки ефективно працює система обліку та відстеження наданих послуг, чи були порушення прав мешканців, а також наскільки швидко реагує адміністрація на звернення та скарги підопічних пансіонату. Цей етап моніторингу допомагає забезпечити прозорість і відповідальність у наданні послуг, а також служить основою для розробки рекомендацій щодо покращення обслуговування старших осіб.

Для проведення внутрішньої оцінки якості надання послуг соціальної адаптації використовуються певні методичні підходи та стандарти, затверджені Міністерством соціальної політики України. Одним із основних документів є Державний стандарт соціальної адаптації, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 №514. У цьому стандарті наведено показники якості послуги соціальної адаптації, що дозволяє оцінювати, наскільки послуга відповідає вимогам і стандартам, встановленим на державному рівні. Завдяки цьому стандарту можна оцінити, чи відповідають умови та зміст наданих послуг потребам осіб похилого віку, а також визначити, чи забезпечує пансіонат належні умови для соціальної адаптації мешканців.

Також для проведення моніторингу та оцінки якості послуг в пансіонаті використовуються рекомендації, які містяться в Методичних рекомендаціях з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг, затверджених наказом Міністерства соціальної політики України від 27.12.2013 №904. Ці рекомендації включають шкалу оцінки якості соціальних послуг, що дозволяє систематизувати процес оцінки та стандартизувати підходи до моніторингу

якості. Шкала оцінки включає різні аспекти, такі як доступність, ефективність, комфорт, відповідність законодавству та інші важливі критерії.

Моніторинг та оцінка якості надання соціальної послуги «соціальна адаптація» в умовах геріатричного пансіонату була важливою складовою для забезпечення високих стандартів якості наданих послуг людям похилого віку. У КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат» проводиться ретельна оцінка якості цієї послуги, що включає як кількісні, так і якісні показники. За результатами проведеного внутрішнього моніторингу та оцінки якості соціальної послуги «соціальна адаптація» були визначені основні кількісні показники, які дали змогу встановити статус якості послуги.

Першим показником є кількість скарг від отримувачів соціальної послуги за звітний період. Виявилось, що на діяльність відділення для постійного проживання чи його співробітників не надходило жодних скарг. Це є позитивним результатом, що свідчить про належну організацію роботи відділення. Відсутність скарг отримала статус «добре», що демонструє високий рівень задоволення клієнтів наданими послугами. Другим важливим показником є частка задоволених звернень про отримання соціальної послуги соціальної адаптації. Всі отримувачі послуг висловили задоволеність, що стало підставою для присвоєння статусу «добре». Цей показник є критично важливим, оскільки він відображає реальне ставлення осіб похилого віку до якості обслуговування та підтримки, яку вони отримують у пансіонаті. Однак деякі аспекти діяльності установи потребують подальшого вдосконалення. Наприклад, частка працівників, які підвищили рівень кваліфікації, становить 0%. Це означає, що за звітний період не було здійснено жодних заходів для підвищення кваліфікації персоналу. Це стало підставою для присвоєння статусу «незадовільно». Враховуючи важливість професійного розвитку для забезпечення високої якості надання соціальних послуг, цей показник вимагає додаткової уваги та коригування стратегії навчання та розвитку персоналу.

Наступним показником є частота здійснення моніторингу якості надання соціальної послуги. За результатами оцінки було встановлено, що моніторинг проводиться регулярно, один раз на рік, що свідчить про високий рівень уваги

до якості послуг. Цей показник отримав статус «добре», оскільки регулярне проведення моніторингу дозволяє своєчасно виявляти недоліки та коригувати процес надання послуг. Останнім показником є відповідність встановлених показників якості отриманим у ході контролю. За результатами перевірок виявлено, що всі показники якості, визначені в Державному стандарті соціальної адаптації, дотримуються в повному обсязі. Це підтверджує високий рівень відповідності наданих послуг встановленим нормативам і стандартам. Тому цей показник також отримав статус «добре».

Загалом, на основі кількісних показників, соціальна послуга «соціальна адаптація» отримала статус «задовільно». Оцінка якості надання цієї послуги показує, що в цілому система моніторингу працює ефективно, однак є певні аспекти, що потребують удосконалення. Особливо це стосується підвищення кваліфікації персоналу, що є важливим фактором для подальшого поліпшення якості надання послуг людям похилого віку в геріатричному пансіонаті.

Щодо оцінки якісних показників, відповідно до Державного стандарту соціальної адаптації, один з ключових аспектів – це адресність та індивідуальний підхід до кожного отримувача соціальної послуги. У пансіонаті забезпечується високий рівень індивідуалізації надання послуги, що підтверджено 100% виконанням критеріїв оцінювання за цим показником. Оцінка індивідуальних потреб кожного отримувача соціальної послуги проводиться в рамках спеціальної картки, що є частиною особової справи кожного клієнта. Цей документ містить детальну інформацію про потреби осіб, що отримують соціальну допомогу, що дозволяє ефективно планувати інтервенції та адаптацію.

Окрім цього, важливим елементом є наявність індивідуального плану надання соціальної послуги, що відповідає визначеним потребам кожного отримувача. У пансіонаті індивідуальні плани соціальної адаптації складаються для кожного клієнта. Вони узгоджуються з кожним отримувачем послуги та завідуючим відділенням, що гарантує їх відповідність специфічним потребам кожної особи. Індивідуальні плани оформлюються у двох примірниках, один з

яких залишається у клієнта, а другий зберігається в особовій справі. Це забезпечує прозорість та контроль за виконанням усіх запланованих заходів.

Крім того, індивідуальні плани надання соціальних послуг переглядаються кожен квартал, що дозволяє своєчасно коригувати програми адаптації відповідно до змін у потребах мешканців пансіонату. Цей процес відображає підхід до динамічного моніторингу та коригування наданих послуг, що є важливим для підтримання високого рівня адаптації та комфортного перебування осіб похилого віку в закладі. Задоволення цих критеріїв дозволяє надавати послугу соціальної адаптації на високому рівні і отримує оцінку «добре», оскільки всі елементи, пов'язані з індивідуальним підходом і плануванням, виконуються.

Оцінка результативності є одним з важливих аспектів оцінки якості надання соціальних послуг. Результативність послуги «соціальна адаптація» в КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат» отримала високу оцінку з показником 97,8%, що відображає позитивний вплив на отримувачів послуги. Цей показник дозволяє зробити висновок про те, що соціальна адаптація є ефективною і здатна покращувати загальний стан осіб похилого віку.

Один з основних критеріїв оцінки результативності – рівень задоволеності отримувачів соціальною послугою. За результатами анкетування та співбесід з отримувачами, 97% з них висловили задоволення від наданої послуги. Це свідчить про те, що більшість мешканців пансіонату задоволені рівнем допомоги, яку вони отримують, та процесом адаптації в нових умовах. Високий рівень задоволення показує, що фахівці пансіонату змогли створити комфортні умови для проживання та адаптації осіб похилого віку.

Ще одним важливим критерієм є покращення емоційного, психологічного та фізичного стану отримувачів соціальної адаптації. За результатами опитувань, 92% отримувачів послуги зазначили значні позитивні зміни в своєму стані порівняно з періодом, коли соціальна адаптація ще не надавалася. Це включає покращення загального самопочуття, емоційної стабільності та фізичної активності. Такі зміни є важливими показниками ефективності

програми соціальної адаптації, оскільки вони свідчать про позитивний вплив на психологічне та фізичне здоров'я осіб похилого віку.

Крім того, в пансіонаті активно проводиться збір відгуків і опитувань серед отримувачів соціальної послуги. Це дозволяє виявити можливі недоліки в організації роботи та здійснити коригування надання послуг. У результаті проведених опитувань було отримано переважно позитивні відгуки щодо роботи соціальних працівників. Всі запити та пропозиції отримувачів послуг уважно аналізуються, що дозволяє вдосконалювати процес соціальної адаптації. Також важливим аспектом є наявність системи реагування на скарги отримувачів соціальних послуг та їх законних представників, що забезпечує своєчасне вирішення можливих проблем.

Система заохочення для надавачів послуги також є невід'ємною частиною моніторингу та оцінки якості послуги. В пансіонаті була розроблена система заохочення працівників, що позитивно оцінюються отримувачами соціальних послуг. Згідно з Колективним договором, укладеним між пансіонатом та профспілковим комітетом, існує система преміювання для тих працівників, чия робота отримала схвалення та високу оцінку від мешканців пансіонату. Це стимулює працівників до покращення якості обслуговування та надання послуг, що впливає на загальний рівень соціальної адаптації осіб похилого віку.

Нарешті, проводиться регулярний внутрішній і зовнішній моніторинг якості надання соціальної послуги соціальної адаптації. Це дозволяє постійно оцінювати відповідність наданих послуг вимогам Державного стандарту та іншим нормативним актам. Моніторинг проводиться відповідно до чинного законодавства, що забезпечує відповідність стандартам і високий рівень якості надання послуг. Усі ці заходи дозволяють забезпечити високий рівень надання соціальної адаптації в умовах геріатричного пансіонату та сприяють покращенню якості життя осіб похилого віку, що перебувають у закладі.

Одним із ключових аспектів оцінки є своєчасність надання цієї послуги, яка має важливе значення для забезпечення якості життя осіб похилого віку. За результатами проведеного моніторингу, показник своєчасності надання послуги

соціальної адаптації склав 88,3%, що відповідає статусу «добре». Критерії оцінки цього показника включають кілька важливих аспектів, починаючи від прийняття рішення щодо надання послуги до відповідності строків та термінів, зазначених в індивідуальному плані. Оцінка показала, що у 95% випадків соціальні працівники своєчасно приймають рішення щодо надання соціальної послуги, а також визначають індивідуальні потреби отримувачів послуги. Це свідчить про високий рівень організації роботи та здатність фахівців ефективно реагувати на потреби осіб похилого віку. Всі особи, що отримують послугу соціальної адаптації, мають індивідуально підготовлені плани, які відповідають вимогам Державного стандарту соціальної адаптації, що підтверджує високий рівень персоналізованого підходу. Іншим важливим аспектом є складання та підписання договору на надання послуги, що також здійснюється у повній відповідності до вимог Державного стандарту. Всі необхідні документи оформлюються своєчасно і без порушень, що є гарантією правової захищеності отримувачів послуг та відображає високий рівень організації процесу надання послуг. Проте, попри позитивні результати, деякі труднощі виникають у зв'язку з відсутністю достатньої кількості приміщень для всіх бажаючих отримувати послугу соціальної адаптації. Хоча в індивідуальних планах надання послуг вказані чіткі строки та терміни, фактичне виконання цих термінів може бути затримано через обмежені можливості в наданні місць для нових осіб. Це є єдиним недоліком у системі надання послуги, який впливає на своєчасність виконання плану, однак варто відзначити, що ця проблема не є критичною і в основному зумовлена фізичними обмеженнями приміщення.

Моніторинг та оцінка якості надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку в умовах геріатричного пансіонату передбачає оцінку доступності та відкритості послуги, який оцінюється на рівні 61,7% і має статус «задовільно». Згідно з результатами моніторингу, приміщення, в яких надається послуга соціальної адаптації, відповідають вимогам Державного стандарту. Всі приміщення відповідають санітарним та протипожежним вимогам, що свідчить про безпечне та комфортне середовище для отримувачів послуг. Це є важливим показником, оскільки надання послуг в безпечних умовах є основною вимогою

для забезпечення якісної соціальної адаптації осіб похилого віку. Проте, незважаючи на позитивні результати щодо фізичної доступності приміщень, деякі аспекти інформаційної відкритості не були виконані на високому рівні. Відповідно до проведеної оцінки, наявність оформлених стендів з інформацією про порядок надання, умови та зміст соціальної послуги була оцінена на рівні 70%. Це означає, що в приміщеннях пансіонату є інформаційні оголошення, але вони не містять інформацію про зміст послуги. Це може ускладнювати процес ознайомлення отримувачів соціальних послуг з умовами надання послуги та їх правами, що в свою чергу може вплинути на рівень задоволеності послугами.

Ще одним важливим аспектом є наявність інформаційних матеріалів, таких як довідники, буклети та інші витратні матеріали щодо надання послуги. Тут результати оцінки були менш позитивними, оскільки лише 50% відділень мають інформаційні картки соціальної послуги, що ускладнює доступ отримувачів до необхідної інформації. Відсутність роздаткових матеріалів і обмежена кількість доступних електронних носіїв інформації можуть бути причиною недостатньої інформованості отримувачів про послугу соціальної адаптації. Це також підвищує рівень невизначеності серед старших осіб щодо змісту та порядку надання послуг, що є важливою складовою їх адаптації в новому соціальному середовищі.

Моніторинг та оцінка якості надання соціальної послуги соціальної адаптації особам похилого віку в умовах геріатричного пансіонату передбачають оцінку поваги до гідності отримувача соціальної послуги, що оцінюється на рівні 86,4% і має статус «добре». Цей показник оцінюється за кількома критеріями, що безпосередньо стосуються ставлення персоналу до осіб похилого віку та забезпечення умов для збереження їхньої гідності. Першим критерієм є відгуки отримувачів соціальної послуги щодо ставлення до них надавачів цієї послуги. В результаті опитування отримувачі соціальних послуг не висловлювали жодних зауважень щодо ставлення до себе з боку працівників пансіонату, що свідчить про високий рівень професіоналізму та доброзичливості надавачів послуг. Другим важливим критерієм є повага до гідності отримувачів послуг та недопущення негуманних і дискримінаційних

дій. У КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат» фахівці відділення денного перебування активно застосовують індивідуальний підхід у роботі з отримувачами соціальних послуг, що дозволяє їм уникати будь-яких форм негуманного ставлення або дискримінації. Це включає як повагу до особистих меж та побажань мешканців пансіонату, так і забезпечення відповідних умов для їхнього проживання, що сприяє психологічному комфорту та стабільності їх емоційного стану.

Однак одним із недоліків, що виявилися під час моніторингу, є відсутність в деяких відділеннях пансіонату стендів з інформацією про правозахисні організації та порядок подання і розгляду скарг. Тільки 52% відділень мають таку інформацію, що є недоліком, адже для забезпечення справедливості та відкритості необхідно, щоб отримувачі послуг мали змогу легко ознайомитися з їхніми правами, а також можливістю звернення до відповідних органів для захисту своїх інтересів. Цей аспект потребує покращення, оскільки доступ до інформації про захист прав є важливим для забезпечення довіри до соціальних послуг і гарантування належних умов для кожного мешканця пансіонату.

Важливим критерієм є наявність у договорі про надання соціальної послуги положень з дотримання принципу конфіденційності. В установі це питання врегульовано на належному рівні: у договорі прописано, що працівники територіального центру зобов'язуються бути ввічливими та коректними у спілкуванні з отримувачами послуг, а також дотримуватися конфіденційності при обробці особистої інформації мешканців пансіонату. Це сприяє створенню атмосфери довіри, що є важливим аспектом у роботі з людьми похилого віку, які можуть бути більш вразливими до порушення їхніх прав.

Моніторинг та оцінка якості надання соціальної послуги соціальної адаптації в пансіонаті передбачає оцінку показника «професійність», який оцінено на рівні 85,7%, що має статус «добре». Це свідчить про високий рівень підготовки та кваліфікації працівників, але є й аспекти, які потребують удосконалення для досягнення ще кращих результатів. Один із головних

критеріїв оцінки професіоналізму – це формування штатного розпису відповідно до законодавства та з урахуванням спеціалізації суб'єкта, що надає соціальну послугу. У КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат» штатний розпис створений згідно з законодавством, що підтверджує відповідність установи вимогам для надання соціальних послуг у галузі соціальної адаптації. Ще одним важливим аспектом є наявність затверджених посадових інструкцій для працівників пансіонату. У пансіонаті розроблені та затверджені посадові інструкції для всіх працівників, що беруть участь у наданні соціальних послуг, зокрема для завідувачів відділень, соціальних працівників, соціальних педагогів, інструкторів з трудової адаптації, організаторів дозвіллевої діяльності, медичних працівників. Це гарантує чітке розподілення обов'язків і відповідальності серед персоналу, а також відповідність їхніх дій професійним стандартам.

Додатково, важливим елементом професіоналізму є програма стажування для новопризначених працівників. Пансіонат має розроблену програму стажування, що дозволяє початківцям швидше адаптуватися до вимог роботи та специфіки надання послуг для осіб похилого віку. Це дає змогу швидко підвищити рівень кваліфікації працівників, що сприяє покращенню якості надання послуг. Програма підвищення кваліфікації соціальних працівників також розроблена і затверджена. У пансіонаті проводяться регулярні курси підвищення кваліфікації, що дозволяють співробітникам постійно оновлювати свої знання і навички, відповідно до нових вимог і змін у законодавстві. Графіки проведення атестації працівників також чітко визначені та затверджені, що забезпечує систематичне оцінювання їхньої професійної діяльності.

Що стосується освітнього рівня працівників, то в особових справах персоналу зберігаються документи про освіту, що відповідають державним вимогам. Працівники мають відповідну кваліфікацію, що дозволяє їм ефективно виконувати свої обов'язки в галузі соціальної адаптації осіб похилого віку. Кваліфікаційні вимоги до працівників пансіонату відповідають стандартам, визначеним у «Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. 80», затвердженому Міністерством праці та соціальної

політики України. Важливими є також обов'язкові медичні огляди працівників. Всі співробітники пансіонату проходять щорічні медичні огляди, що є вимогою чинного законодавства. Це гарантує, що працівники знаходяться в доброму фізичному та психологічному стані і готові виконувати свої обов'язки на високому рівні. Ще одним важливим аспектом є наявність графіка проведення робочих нарад, де обговорюються питання законодавства у сфері надання соціальних послуг. Наради проводяться регулярно, що дозволяє працівникам постійно оновлювати свої знання щодо змін у законодавчій базі і забезпечувати належне виконання своїх обов'язків у відповідності до актуальних вимог.

Проте є деякі аспекти, що потребують удосконалення для досягнення кращих результатів у професіоналізмі працівників. Це забезпечення працівників необхідними витратними матеріалами, комп'ютерною технікою та програмним забезпеченням. За даними моніторингу, забезпечення витратними матеріалами становить лише 50%, що може впливати на ефективність роботи персоналу, зокрема у випадках, коли необхідні додаткові ресурси для надання послуг. Також варто зазначити, що участь працівників пансіонату в нарадах, конференціях, «круглих столах» з обміну досвідом становить лише 50%. Це може обмежувати можливість працівників отримувати нові знання та обмінюватися досвідом із колегами з інших установ, що могло б підвищити рівень їх професіоналізму та покращити якість надання послуг у пансіонаті.

Моніторинг та оцінка якості надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку в умовах геріатричного пансіонату включають в і зручність надання послуги. За результатами внутрішнього моніторингу, показник «зручність» оцінено на рівні 90%, що вказує на статус «задовільно». Цей показник аналізується на основі можливостей, які мають громадяни, що перебувають у складних життєвих обставинах, для вибору зручного часу отримання соціальних послуг. У пансіонаті враховано інтереси та потреби отримувачів соціальних послуг, що дозволяє їм обирати оптимальний час для участі у заняттях. Згідно з результатами анкетування, отримувачі соціальних послуг висловили позитивні відгуки щодо графіку занять, що був розроблений у відділенні. Така організація робочого часу дозволяє мешканцям пансіонату не

тільки отримувати необхідні соціальні послуги, але й адаптувати свій день відповідно до особистих уподобань та потреб.

Попри високий рівень задоволення, цей показник оцінено як «задовільно», що означає наявність певних аспектів для покращення. Це може стосуватися подальшої гнучкості у визначенні часу надання послуг, щоб ще більш точно враховувати індивідуальні особливості та вимоги осіб похилого віку. Зокрема, можна розглянути можливість введення додаткових варіантів занять або розширення години доступності соціальних послуг для мешканців пансіонату, що дозволить підвищити рівень зручності та комфортності отримання послуг.

Підводячи підсумки, необхідно врахувати, що чисельний показник виражається у відсотковому еквіваленті від 0 до 100 %, після чого, в залежності від значення, йому присвоюються статуси (табл. 3.1). Статуси показників охоплення по кожному критерію узагальнюються і статус, який переважає, присвоюється для групи показника забезпечення якості в цілому.

Таблиця 3.1

Статус якісних показників забезпечення соціальної послуги «соціальна адаптація»

Якісний показник	Статус		
	«добре» <i>від 80% до 100%</i>	«задовільно» <i>від 51% до 79%</i>	«незадовільно» <i>від 0% до 50%</i>
Адресність та індивідуальний підхід	«добре»		
Результативність	«добре»		
Своєчасність	«добре»		
Доступність та відкритість		«задовільно»	
Повага до гідності отримувача соціальної послуги	«добре»		
Професійність	«добре»		
Зручність	«добре»		

Отже, дані табл. 2.1 свідчать, що для якісних показників забезпечення соціальної послуги соціальної адаптації переважає статус «добре», тому присвоюється узагальнений статус «добре» для загального оцінювання якісних показників соціальної послуги догляд вдома.

Наступним кроком є узагальнення статусів кожного показника забезпечення якості соціальної послуги догляд вдома. З табл. 3.2 видно, що для

кількісного показника якості загальний статус – «задовільно» (76%), а для якісного показника статус – «добре» (87,1%).

Таблиця 3.2

Оцінка якості соціальної послуги соціальної адаптації

Показники	Статус	Рекомендації
Кількісні	«задовільно»	продовжувати роботу з надавачем послуг
Якісні	«добре»	
Узагальнений	«добре»	

Таким чином статус оцінки якості соціальної послуги соціальна адаптація в цілому – «добре» (81,55%). Однак виявлені недоліки в окремих аспектах надання цієї послуги стимулюють відділення до запровадження низки заходів, спрямованих на усунення цих недоліків та подальше удосконалення процесу обслуговування. Такі заходи орієнтовані на підвищення якості послуги та поліпшення умов для отримувачів послуг.

Першочерговим є інформування мешканців пансіонату щодо послуги соціальної адаптації. Важливою частиною цієї роботи є забезпечення всебічної поінформованості осіб похилого віку про доступні соціальні послуги та їх зміст. Враховуючи специфіку пансіонату, де мешканці мають обмежену можливість виходу за межі установи, інформування має бути максимально доступним. Це включає не лише використання стандартних інформаційних стендів, але й проведення регулярних зустрічей та консультацій для мешканців, щоб вони могли отримати детальну інформацію про доступні послуги.

Ще одним важливим заходом є віднайдення можливості для організації «Університету третього віку». Це програма, яка дозволить мешканцям пансіонату не лише зберігати активність, а й постійно розвиватися, отримуючи нові знання, що відповідатиме їх інтересам та запитам. «Університет третього віку» також стане чудовою платформою для залучення волонтерів та фахівців до навчальних програм, що додасть соціального змісту та підтримки.

Не менш важливим кроком є налагодження співпраці з благодійними фондами, приватними підприємцями та підприємствами міста, а також релігійними конфесіями. Така взаємодія дозволить отримувати матеріальну допомогу для покращення матеріально-технічної бази пансіонату, що стане значним вкладом у створення комфортних умов для мешканців. Враховуючи

потреби людей похилого віку, інвестування у належне обладнання, меблі, спеціалізовані пристосування для реабілітації та інші ресурси, буде важливим аспектом для забезпечення більш високого рівня соціальної адаптації.

Наступним кроком є забезпечення облаштування у доступних місцях інформаційних стендів, що містять актуальну інформацію щодо надання соціальних послуг з адаптації. Призначення відповідальних осіб за виготовлення буклетів і змістовне наповнення стендів дозволить мешканцям та їх родинам отримувати найсвіжішу інформацію щодо можливостей, які пропонуються пансіонатом. Важливим моментом є також наявність і підтримка сучасного веб-сайту пансіонату, який буде доступним для мешканців та їх родичів.

Оперативне реагування на звернення громадян щодо соціального обслуговування також є важливим елементом. Враховуючи, що потреби мешканців пансіонату можуть змінюватися в залежності від обставин, швидке реагування на звернення дозволяє забезпечити належну підтримку на кожному етапі надання послуг. Нарешті, пансіонат буде продовжувати дотримуватися вимог та показників забезпечення якості соціальних послуг, встановлених у Державному стандарті соціальної адаптації. Це включає дотримання чітких строків надання послуг, забезпечення високої якості обслуговування та постійну адаптацію процесів надання послуг до сучасних вимог і стандартів.

Загалом, ці заходи мають на меті не лише покращення умов для мешканців пансіонату, але й створення системи, яка дозволить постійно вдосконалювати соціальні послуги та максимально відповідати вимогам осіб похилого віку. Впровадження таких заходів забезпечить більш якісну та ефективну соціальну адаптацію, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню рівня добробуту та якості життя мешканців геріатричного пансіонату.

3.2. Кількісний аналіз та якісна інтерпретація результатів експериментального дослідження

З метою аналізу ефективності надання соціальної послуги соціальної адаптації особам похилого віку, котрі перебувають у стаціонарі для постійного проживання КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат», ми провели опитування вказаних осіб. Для цього використали спеціально розроблену анкету (ДодатокБ). При створенні інструментів для дослідження ми враховували, що послуга соціальної адаптації охоплює широкий спектр напрямків. Це включає допомогу в аналізі та оцінці життєвої ситуації, визначення основних проблем та можливих шляхів їх вирішення, а також розробку плану виходу з труднощів. Важливим є активне залучення отримувача послуги до процесу вирішення власних проблем. Також послуга передбачає надання інформації із соціального захисту населення, розвиток соціальних навичок і компетенцій, а також навчання, що сприяє покращенню соціальної адаптації. Крім того, вона включає представництво інтересів отримувачів, корекцію їх психологічного стану та поведінки в повсякденному житті, а також надання психологічної підтримки. Важливою складовою є допомога в оформленні необхідних документів, сприяння працевлаштуванню, відновленню родинних та суспільних зв'язків.

Мета дослідження – визначити ефективність надання соціальної послуги соціальної адаптації особам похилого віку, котрі перебувають у стаціонарі для постійного проживання КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат».

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати виконання працівниками центру нормативних вимог до надання соціальної послуги соціальної адаптації особам похилого віку;
- 2) визначити повноту надання соціальної послуги соціальної адаптації особам похилого віку;
- 3) виявити рівень соціальної адаптації осіб похилого віку, котрі є отримувачами соціальної послуги «соціальна адаптація»;
- 4) визначити задоволеність осіб похилого віку, котрі є отримувачами соціальної послуги соціальної адаптації.

Методи дослідження: опитування.

Інструментарій дослідження: анкета.

Респонденти:люди похилого віку, котрі є отримувачами соціальної послуги соціальної адаптації (32 особи).

Результати дослідження. В результаті проведеного опитування ми виявили, що 32 людей осіб похилого віку є отримувачами соціальної послуги соціальної адаптації. З них 26 осіб – жінки, 6 осіб – чоловіки, 22 осіб – вдівці, 9 осіб – одинокі. У 26 осіб – середня освіта, у 6 – вища.

Зауважимо, що на питання «Чи знаєте Ви свої права та обов'язки як отримувач соціальної послуги соціальної адаптації?», 77% респондентів відповіли ствердно, 23% – заперечно. Це свідчить про хорошу поінформованість випробуваних та достатню кваліфікованість персоналу установи.

Важливо, що на питання «Чи відповідають Вашим потребам послуги, визначені в договорі, індивідуальному плані надання соціальної послуги соціальної адаптації?» 68% респондентів відповіли ствердно, 32% – заперечно. Зауважимо, що на питання «Чи влаштовує Вас перелік послуг, які надає Петриківський обласний геріатричний пансіонат?», 81% респондентів відповіли ствердно, 19% – заперечно. Це може означати, що респонденти загалом задоволені матеріально-побутовими умовами проживання в пансіонаті.

На питання «Чи покращився Ваш психологічний та емоційний стан у процесі надання послуги соціальної адаптації, порівняно з періодом, коли соціальна послуга не надавалась?», лише 43% респондентів відповіли ствердно, 57% – заперечно. Це може свідчити про неефективність наданої послуги соціальної адаптації.

На питання «Чи задоволені Ви ставленням до себе працівників пансіонату?» 77% респондентів відповіли ствердно, 23% – заперечно. Це може свідчити про прояви негуманної поведінки працівників пансіонату. Проте на питання «Чи знаєте Ви, куди звернутися, у разі непорозуміння між Вами та працівниками пансіонату?», лише 68% респондентів відповіли ствердно, 32% – заперечно. Також на питання «Чи надають Вам психологічну, моральну підтримку працівники пансіонату?», лише 65% респондентів відповіли

ствердно, 35% – заперечно. Це свідчить про нестачу емоційної підтримки, теплого і щирого ставлення до них працівників.

На питання «Чи надають Вам працівники пансіонату допомогу в організації денної зайнятості та дозвілля?», лише 65% респондентів відповіли ствердно, 35% – заперечно. Проте цікаво, що на питання «Чи хотіли б Ви, щоб в пансіонаті діяли клуби за інтересами, клуби активного довголіття, університет третього віку?», аж 94% респондентів відповіли ствердно, і лише 6% – заперечно. Це свідчить про затребуваність таких форм роботи серед випробуваних.

На питання «Чи можете Ви в будь-який момент звернутися до працівників пансіонату за моральною допомогою чи підтримкою?», лише 56% респондентів відповіли ствердно, 44% – заперечно. На питання «Чи можете Ви в будь-який момент поділитися своїми проблемами чи просто поговорити з працівниками пансіонату?», також лише 59% респондентів відповіли ствердно, 41% – заперечно. До того ж на питання «Чи довірили б Ви представництво Ваших інтересів працівникам пансіонату?», відповіли ствердно лише 53% респондентів, і аж 47% – заперечно. Серед причин поширеними були недовіра до чужих людей, а також небажання перекладати на працівників пансіонату свої обов'язки. З іншого боку, на питання «До кого Ви звернетесь за допомогою в першу чергу?», 77% респондентів назвали друзів та близьких, 59% – спеціалізовані установи та організації, і лише 41% – працівників пансіонату (респонденти могли обирати кілька варіантів відповіді). Це свідчить про недовіру між респондентами та працівниками установи.

На питання «Якої допомоги Ви потребуєте від працівників пансіонату найбільше?», 56% респондентів обрали одяг, взуття, продукти, 65% – покращення умов проживання, 77% – моральну підтримку, 31% – допомогу в оформленні документів, соціальної допомоги (респонденти могли обирати кілька варіантів відповіді). На питання «Яка проблема хвилює Вас найбільше?», 34% респондентів назвали самотність, 31% – проблеми втрати близької людини, 34% – відсутність взаємодопомоги, підтримки, 68% – здоров'я, 28% – матеріальні проблеми, 28% – страх та невпевненість у завтрашньому дні

(респонденти могли обирати кілька варіантів відповіді). Це свідчить про достатню задоволеність респондентів матеріально-побутовими умовами та незадоволеність морально-психологічною стороною життєдіяльності.

Важливо, що на питання «Чи задоволені Ви колом спілкування у пансіонаті?», лише 56% респондентів відповіли ствердно, 44% – заперечно. При цьому на питання «Які цінності сьогодні для Вас найголовніші?», 59% респондентів назвали друзів, 65% – сім'ю, 38% – активність, 65% – здоров'я, 34% – спілкування (респонденти могли обирати кілька варіантів відповіді). На питання «Чи ведете Ви активний спосіб життя?», лише 59% респондентів відповіли ствердно, 41% – заперечно. З іншого боку, на питання «Чи задоволені Ви способом життя, який ведете зараз?», 47% випробуваних відповіли заперечно і лише 53% – ствердно.

Важливим було питання «Чи задоволені Ви роботою працівників пансіонату?», на яке лише 59% респондентів відповіли ствердно, 41% опитаних – заперечно. Серед причин незадоволення назвали зверхнє, негативне ставлення до себе, відсутність підтримки, допомоги, надмірну зарегульованість режиму дня, відсутність можливості обирати час надання послуги.

На основі проведеного опитування ми визначили три рівні задоволеності осіб похилого віку наданою соціальною послугою соціальної адаптації – високий, середній, низький.

Високий рівень – особа на питання анкети № відповідає ствердно, вона знає обсяг послуги, задоволена її якістю, відчуває допомогу і підтримку від працівників пансіонату, задоволена способом життя, який веде зараз, задоволена роботою працівників пансіонату і насамперед до них звертається за допомогою.

Високий рівень – особа на 70–100% із таких питань анкети, як №4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 22, 23 відповідає ствердно, знає обсяг послуги, задоволена її якістю, відчуває допомогу і підтримку від працівників пансіонату, задоволена способом життя, який веде зараз, задоволена роботою працівників пансіонату і насамперед до них звертається за допомогою.

Середній рівень – особа на 40–69% із таких питань анкети, як №4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 22, 23 відповідає ствердно, знає обсяг послуги, задоволена її якістю, переважно відчуває допомогу і психологічну підтримку від працівників пансіонату, задоволена способом життя, який веде зараз, в більшості випадків задоволена роботою працівників пансіонату і часто до них звертається за допомогою.

Низький рівень – особа на 39–0% із таких питань анкети, як №4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 22, 23 відповідає ствердно, не знає обсяг послуги, не задоволена її якістю, не відчуває допомоги і підтримки від працівників пансіонату, не задоволена способом життя, який веде зараз, не задоволена роботою працівників пансіонату і не звертається до них за допомогою.

Результати дослідження рівнів задоволеності осіб похилого віку наданою соціальною послугою соціальної адаптації працівниками КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат», подані на рис. 3.1.

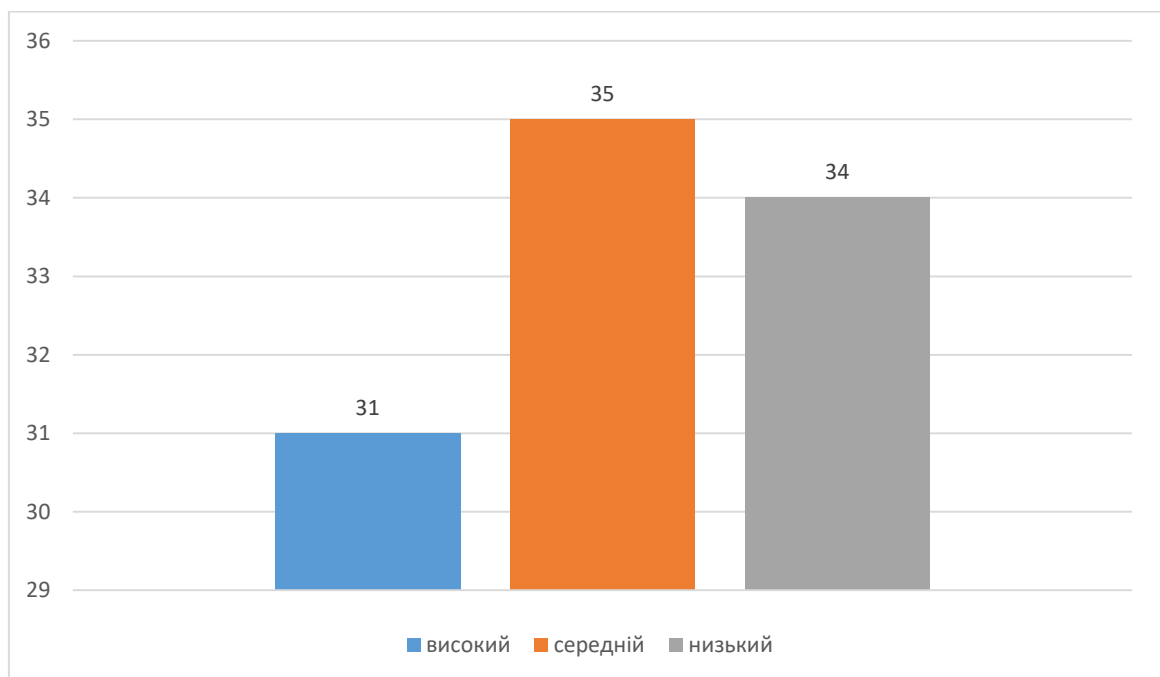

Рис. 2.1. Задоволеність осіб похилого віку послугою соціальної адаптації працівниками КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат»

Аналіз результатів дослідження рівнів задоволеності осіб похилого віку наданою соціальною послугою соціальної адаптації працівниками КУ

«Петриківський обласний геріатричний пансіонат» дає змогу стверджувати, що респонденти достатньо поінформовані про соціальну послугу соціальної адаптації. Проте якість її залишається невисокою, оскільки результати внутрішньої оцінки вказують на низький рівень задоволеності нею. Так, лише 31% респондентів перебувають на високому рівні задоволеності якістю соціальної послуги соціальної адаптації, 35% – на середньому і 34% – на низькому. Таким чином, постає питання про підвищення кваліфікації персоналу КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат», проведення спеціального навчання, тренінгів, проходження курсів підвищення кваліфікації. Також доцільно удосконалити діагностичні методи, якими користуються працівники пансіонату, для забезпечення точнішого вимірювання якості надання соціальної послуги соціальної адаптації.

За результатами проведеного дослідження було встановлено, що надана соціальна послуга адаптації в умовах геріатричного пансіонату потребує значних покращень для підвищення рівня задоволеності осіб похилого віку. Низька адаптованість мешканців пансіонату є результатом недостатньої якості наданих послуг, що викликає у них низький рівень задоволеності життям. Для вирішення цієї проблеми необхідно здійснити низку заходів, спрямованих на покращення якості соціальної адаптації в пансіонаті.

Першим кроком є підвищення кваліфікації працівників відділення соціальної адаптації. Це можна досягти шляхом проведення регулярних навчальних семінарів і тренінгів для соціальних працівників з 2025 по 2028 роки. Це дозволить не лише підвищити професіоналізм працівників, а й забезпечити кращу взаємодію з отримувачами послуг, що, в свою чергу, підвищить ефективність соціальної адаптації.

Другим заходом є зміцнення матеріально-технічної бази відділення, що допоможе створити більш комфортні умови для мешканців пансіонату. Особливу увагу слід приділити забезпеченню необхідними канцтоварами та оргтехнікою, що є важливими для забезпечення безперебійної роботи відділення і підвищення ефективності процесу надання соціальних послуг.

Також необхідно своєчасно проводити аналіз та обробку індивідуальних

планів надання соціальної послуги соціальної адаптації, що дозволить врахувати зміни в потребах осіб похилого віку та коригувати плани з урахуванням нових обставин. Усі індивідуальні плани повинні оформлюватися відповідно до вимог чинного законодавства, що забезпечить їх законність і ефективність.

З метою покращення адаптації отримувачів соціальної послуги слід активно працювати з надавачами послуг, сприяючи підвищенню рівня їх кваліфікації та знань щодо психологічних і соціальних аспектів адаптації. Це дозволить працівникам надавати більш індивідуалізовану допомогу, що підвищить рівень задоволеності мешканців пансіонату.

Важливим заходом має стати своєчасний перегляд і коригування індивідуальних планів надання соціальних послуг особам похилого віку. Це дозволить оперативно реагувати на зміни в потребах осіб похилого віку, забезпечуючи необхідний рівень підтримки та адаптації.

Також варто приділити увагу своєчасності та результативності розгляду скарг і звернень отримувачів послуг. Проведення роботи зі скаргами дозволить зменшити кількість незадоволених клієнтів й сприятиме поліпшенню загального рівня сервісу в пансіонаті. Регулярний моніторинг таких звернень дасть змогу оперативно виявляти проблеми і вирішувати їх на ранній стадії.

Крім того, значним кроком у покращенні якості соціальної адаптації є організація Університету третього віку в співпраці з громадськими організаціями та навчальними закладами міста. Це допоможе створити середовище для активного розвитку та соціалізації осіб похилого віку, дозволяючи їм здобувати нові знання, брати участь у культурних і пізнавальних заходах. Це сприятиме підвищенню рівня їх задоволеності послугами соціальної адаптації.

З організацією клубів за інтересами, пізнавальних занять та інших заходів можна буде забезпечити осіб похилого віку можливістю займатися різними видами діяльності, що відповідають їхнім інтересам і потребам. Такі заходи допоможуть не лише покращити соціальну адаптацію, але й сприятимуть підтримці фізичного та психологічного здоров'я мешканців пансіонату.

Нарешті, важливо забезпечити належну організацію денної зайнятості та дозвілля осіб похилого віку, що сприятиме не тільки їх соціалізації, але й зміцненню їх психоемоційного стану. Систематичне включення мешканців у різноманітні заходи допоможе покращити їхнє самопочуття і позитивно вплине на їх адаптацію до умов проживання в геріатричному пансіонаті.

Отже, для покращення надання послуги соціальної адаптації необхідно впровадити комплекс заходів, що охоплюють як професійну підготовку працівників, так і зміцнення матеріально-технічної бази, а також організацію різноманітних заходів для осіб похилого віку. Це дозволить створити більш сприятливі умови для соціальної адаптації та підвищити рівень задоволеності життям мешканців геріатричного пансіонату.

Висновок до розділу 3

1. Моніторинг та оцінка якості надання послуги соціальної адаптації в КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат» показали, що більшість респондентів високо оцінюють роботу фахівців, які надають цю послугу. Під час надання соціальної адаптації спеціалісти намагаються враховувати індивідуальні потреби кожного з підопічних. Аналіз анкет отримувачів послуг виявив позитивну динаміку задоволення їхніх особистих потреб, а також свідчить про належне дотримання вимог і стандартів якості, визначених Державним стандартом соціальної адаптації. Більшість отримувачів послуг відзначили, що фахівці пансіонату приділяють увагу їхнім індивідуальним запитам і прагнуть створити комфортні умови для адаптації. Ці результати свідчать про ефективність реалізації програми соціальної адаптації та її відповідність встановленим нормативам якості.

2. Проведене з метою аналізу ефективності надання соціальної послуги соціальної адаптації опитування осіб похилого віку, котрі є її отримувачами і перебувають у стаціонарі для постійного проживання КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат», показало, що вони достатньо поінформовані про соціальну послугу соціальної адаптації. Проте якість її залишається невисокою, оскільки результати внутрішньої оцінки вказують на низький

рівень задоволеності нею. Так, лише 31% респондентів перебувають на високому рівні задоволеності якістю соціальної послуги соціальної адаптації, 35% – на середньому і 34% – на низькому. Тому постає питання про підвищення кваліфікації персоналу, проведення навчання, тренінгів, проходження курсів підвищення кваліфікації. Також доцільно удосконалити діагностичні методи, якими користуються працівники пансіонату, для забезпечення точнішого вимірювання якості надання соціальної послуги соціальної адаптації.

ВИСНОВКИ

Проведене у кваліфікаційній роботі теоретичне й експериментальне обґрунтування особливостей надання послуги соціальної адаптації людей похилого віку в умовах геріатричного пансіонату дало змогу зробити висновки.

1. Визначено поняття, сутність, види та чинники адаптації людей похилого віку до інституційного середовища. Адаптація людей похилого віку до нових умов соціалізації охарактеризовано як складний і багатогранний процес, що включає взаємодію психологічних, соціальних та фізіологічних аспектів. Вона спрямована на збереження активності, самостійності та соціальної взаємодії в умовах змін, таких як вихід на пенсію, зміна соціального оточення чи погіршення здоров'я. Види адаптації, зокрема психологічна, соціальна, фізіологічна, культурна та інформаційна, взаємодіють між собою, забезпечуючи гармонійне пристосування до нових реалій. Основними функціями адаптації є підтримка емоційної рівноваги, збереження соціальних зв'язків, підвищення якості життя та забезпечення самореалізації людини. Успішна адаптація забезпечує позитивне сприйняття старшого віку та сприяє його інтеграції в

суспільство, що є важливим аспектом для підвищення рівня благополуччя людей похилого віку.

2. Розглянуто чинники функціонування системи закладів, які надають послуги соціальної адаптації особам похилого віку, зокрема інституційні, правові, організаційні, економічні, освітні та ін. Показано, що, незважаючи на наявність інноваційних моделей соціальних послуг, таких як університети третього віку чи паліативна допомога, система стикається з проблемами, пов'язаними з недостатнім фінансуванням, низькою кваліфікацією працівників, забюрократизованістю соціальних послуг. Децентралізація управлінських функцій і впровадження персоналізованих методик оцінки потреб клієнтів можуть підвищити ефективність і доступність таких послуг, забезпечуючи більш адекватне реагування на індивідуальні потреби громадян похилого віку. Крім того, важливим чинником є розвиток інфраструктури соціальних послуг, що повинно враховувати зростаючу потребу в допомозі для людей похилого віку. Необхідно підвищувати ефективність організаційно-економічного механізму надання послуг, забезпечуючи доступність та якість на всіх етапах їх надання.

3. Охарактеризовано зміст послуги соціальної адаптації особам похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування. Показано, що надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку у стаціонарних закладах соціального обслуговування є важливим процесом, що забезпечує гармонійне пристосування людей похилого віку до нових соціальних умов. Основними особливостями цієї послуги є індивідуальний підхід до кожного отримувача, врахування його фізичного та психічного стану, а також створення належних умов для комфортного проживання та соціалізації. Важливими є вимоги до кваліфікації працівників, оснащення закладів, а також оцінювання ефективності послуг через зворотний зв'язок з отримувачами та регулярний контроль за якістю надання послуг. Значну роль відіграє фінансова доступність послуг, що забезпечує їх доступність для різних верств населення. Ця послуга передбачає створення безпечного та комфортного середовища, де старші люди можуть отримати підтримку у адаптації до нових умов життя. Важливою

складовою є регулярне оновлення індивідуальних планів надання послуг, що дозволяє коригувати підхід до кожного отримувача в залежності від зміни його потреб.

4. Проаналізовано міжнародний досвід надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку, який демонструє важливість комплексного підходу, який поєднує медичну допомогу, соціальну підтримку та інтеграцію старших людей у суспільство через різноманітні програми. Важливу роль у цьому процесі відіграє місцева влада, яка забезпечує належну координацію послуг відповідно до потреб громади. Країни, такі як Швеція, Норвегія, Великобританія та Німеччина, пропонують різноманітні моделі фінансування та організації послуг, що дозволяє забезпечити високу якість життя літніх людей та збереження їх соціальної активності. Україна, в свою чергу, може виграти від адаптації цих підходів, зокрема через децентралізацію управління соціальними послугами та покращення взаємодії між різними державними та місцевими органами. Такий підхід дозволяє створити умови для більш гнучкого реагування на індивідуальні потреби літніх людей і забезпечити доступ до послуг на місцевому рівні. Важливою складовою є також інтеграція міжпоколінних програм, які сприяють розвитку взаєморозуміння і підтримки між поколіннями.

5. Проведено моніторинг та оцінку якості надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку в умовах геріатричного пансіонату. Моніторинг та оцінка якості надання послуги соціальної адаптації в КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат» показали, що більшість респондентів високо оцінюють роботу фахівців, які надають цю послугу. Під час надання соціальної адаптації спеціалісти намагаються враховувати індивідуальні потреби кожного з підопічних. Аналіз анкет отримувачів послуг виявив позитивну динаміку задоволення їхніх особистих потреб, а також свідчить про належне дотримання вимог і стандартів якості, визначених Державним стандартом соціальної адаптації. Більшість отримувачів послуг відзначили, що фахівці пансіонату приділяють увагу індивідуальним запитам і прагнуть створити комфортні умови для адаптації. Ці результати свідчать про ефективність реалізації

програми соціальної адаптації та її відповідність встановленим нормативам якості.

Проведене з метою аналізу ефективності надання соціальної послуги соціальної адаптації опитування осіб похилого віку, котрі є її отримувачами і перебувають у стаціонарі для постійного проживання КУ «Петриківський обласний геріатричний пансіонат», показало, що вони достатньо поінформовані про соціальну послугу соціальної адаптації. Проте якість її залишається невисокою, оскільки результати внутрішньої оцінки вказують на низький рівень задоволеності нею. Так, лише 31% респондентів перебувають на високому рівні задоволеності якістю соціальної послуги соціальної адаптації, 35% – на середньому і 34% – на низькому. Тому постає питання про підвищення кваліфікації персоналу, проведення навчання, тренінгів, проходження курсів підвищення кваліфікації. Також доцільно удосконалити діагностичні методи, якими користуються працівники пансіонату, для забезпечення точнішого вимірювання якості надання соціальної послуги соціальної адаптації.

Перспективами дослідження можна визначити апробацію запропонованих рекомендацій щодо підвищення ефективності надання послуги соціальної адаптації людям похилого віку в умовах геріатричного пансіонату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова О. Старіти? Немає часу! Методичний посібник для освітньої роботи з людьми літнього віку. Київ, 2014. 120 с.
2. Архипова С. П. Організаційно-педагогічні аспекти надання освітніх послуг в умовах «Університету Третього Віку». *Освіта дорослих як фактор розвитку дорослої людини в умовах сучасних соціальних змін*. Черкаси, 2021. С. 12-19.
3. Архипова С. П. Освіта соціально незахищених категорій дорослих : теорія, методологія, практика : монографія. Черкаси : Чабаненко, 2021. 368 с.

4. Бондар С.Л., Башко В.Й. Вплив фактору старіння населення на збалансованість державних фінансів в Україні. *Фінанси України*. 2020. №5. С. 27-39.
5. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. Київ : Знання, 2015. 381 с.
6. Бондаренко Н.В. Соціальна робота. Київ : Києво-Могилянська академія, 2004. Ч. 1. 178 с.
7. Гладченко І.В., Супрун М.О. Опіка та повага до літніх людей як запорука їхнього психічного здоров'я. *Педагогічний вісник*. 2016. № 4(40) С. 44-47.
8. Горецька О. Геронтопсихологія : навчальний посібник. Харків : Вид. Іванченка І.С., 2017. 210 с.
9. Голубенко Т. О. Формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2015. 225 с.
10. Горемікіна Ю.В. Україна на шляху до Європейського Союзу: інновації у сфері соціальних послуг. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Соціальна робота»*. 2019. № 5. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2019_5_1/101-104.pdf.
11. Горелов Д. Роль громадянського суспільства у реформуванні системи надання соціальних послуг населенню. URL : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/desember08/28.htm>.
12. Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 № 1417. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-п>.
13. Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології : навчальний посібник. Полтава, 2013. 172 с.
14. Довідник для людей літнього віку / упоряд. : Рубцов В. П., Фіалко С. В. ; за ред. В. В. Чайковської, Л. А. Стаднюка. Тернопіль : Тернограф, 2010. 256 с.
15. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. І. Д. Звереві. Київ ;

Сімферополь: Універсум, 2013. 536 с.

16. Економічний аналіз реалізації соціально-гуманітарної політики України : монографія / Л.В. Ільченко-Сюйва, О.І. Кілієвич, І.В. Розпутенко та ін. Київ : НАДУ, 2021. 124 с.
17. Єрмак М. В., Блажківський К. М. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. Вип.1. С. 233-242.
18. Європейський досвід в наданні соціальних послуг задля українських реформ. URL : http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=304:2013-07-04-13-18-57&catid=42:2013-01-08-19-58-04&Itemid=45
19. Євтушенко О. Н. Роль державної влади і місцевого самоврядування в розбудові сервісної держави з надання якісних публічних послуг. *Наукові праці. Політичні науки*. Т. 122. 2018. Вип. 109. С. 32-37.
20. Єгорова Л. В. Оптимізація надання медичної допомоги людям похилого і старечого віку в умовах відділення медико-соціальної реабілітації територіального центру соціального обслуговування пенсіонерів: дис....канд. мед. наук. Київ, 2010. 252с.
21. Житинська М. О. Деякі аспекти життєдіяльності людей похилого віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2017. № 18 (11). С. 171-177.
22. Житинська М. О. Деякі аспекти соціального захисту людей похилого віку в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2017. № 19 (11). С. 154-159.
23. Житинська М. О. Університет третього віку: основи здоров'я : методичні рекомендації. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 96 с.
24. Інноваційні моделі соціальних послуг : проекти Українського фонду соціальних інвестицій / за ред. Н. М. Шкуратової. Київ : ЛДЛ, 2017. Т. 2. 159 с.
25. Ільчук Л.І., Кривобок Ю.В. Сучасні підходи щодо розуміння змісту категорії «соціальні послуги» та її інтерпретації. URL: <http://cpsr.org.ua/>

index.php?option=com_content&view=article&id=291:-l-r-&catid=46:2013-04-04-06-31-05&Itemid=53/

- 26.Ляш О.І. Стратегічні орієнтири державної політики України в напрямі підвищення якості соціальних послуг. *Журнал європейської економіки*. 2022. Т. 11 (№2), червень. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/jee/2012_2/ua/jee-2ua/06I_ua.pdf.
- 27.Кавалеров А. І. Соціальна адаптація: феномен і прояви. Одеса : Астропринт, 2015. 112 с.
- 28.Казанчан А. Соціальне обслуговування як вид соціального забезпечення громадян України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Вип. 2. С. 42-44.
- 29.Карпенко О.Г. Теорія та практика соціальної роботи : навч. посіб. Київ : «Слово», 2015. 402 с.
- 30.Коленіченко Т. І. Аналіз механізмів адаптації літньої людини до умов геріатричного пансіонату. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. №1. С. 19-25.
- 31.Коленіченко Т. І. Деякі особливості соціальної роботи з людьми похилого віку. *Часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*. 2018. Вип. 7. С. 92-99.
- 32.Коленіченко Т. І. Особливості адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010. 220 с.
- 33.Коленіченко Т. І. Роль повсякденної діяльності та спілкування в життєдіяльності людини похилого віку в умовах геріатричного пансіонату. *Соціалізація особистості*. Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2019. Том XXXII. С. 105-115.
- 34.Коленіченко Т. І. Соціалізація людини похилого віку в умовах геріатричного пансіонату. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. Київ : Інститут психології ім. Г.С. Костюка, 2009. Т.11. Ч. I. С. 212-220.
- 35.Коленіченко Т. І. Теоретичний аспект адаптації людей похилого віку до умов геріатричного пансіонату. *Соціальна робота в Україні: теорія і*

практика. 2018. № 1. С. 76-85.

- 36.Коваленко О. Соціально-демографічні особливості літніх осіб як чинники їхнього психологічного благополуччя. *Науковий вісник Херсонського державного університету.Серія : Психологічні науки*. 2017. № 5 (2). С. 54-59.
- 37.Коваленко О., Лук'янова Л., Помиткін Е. Психологія людей літнього віку : навч. посіб. Київ : Геопринт, 2021. 288 с.
- 38.Коваль Т.В. Старість та ставлення до неї : соціальної-філософський та історико-культурологічний аналіз. *Гілея*. 2011. Вип. 43. С. 14-18.
- 39.Концепція реформування системи соціальних послуг : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 квіт. 2007 р. № 178-р. URL : <http://mlsp.kmu.gov.ua>.
- 40.Кордунова Н.О. Геронтопсихологія : матеріали для проведення психодіагностичного дослідження з людьми похилого віку. Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2013. 140 с.
- 41.Кулачок Л.В. Надання соціальних послуг в Україні: реалії та перспективи. *Право і безпека*. 2016. Т.5. № 3. С. 125-128.
- 42.Курило І. О. Демографічні процеси та трансформація вікової структури населення України у контексті суспільної модернізації : монографія. Київ : ІДСД ім. Птухи НАНУ, 2015. 126 с.
- 43.Ліфарєва Н.В. Старість як соціальна проблема. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка*. 2012. № 4 (239). Ч. I. С. 260-267.
- 44.Мадридський міжнародний план дій з питань старіння. URL : <http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/397/53/PDF>.
- 45.Мацкевіч Ю.Р. Соціальна робота з людьми похилого віку : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 340 с.
- 46.Методичні рекомендації визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах : наказ Міністерства соціальної політики України від 15.10.2012 р. № 648. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0253-14>.

- 47.Міністерство соціальної політики України : офіційний сайт. URL : <http://www.mlsp.gov.ua>.
- 48.Міняйло О. Л. Державне реформування системи соціальних послуг. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 67-69.
- 49.Міщиха Л. Психологічні особливості розвитку особистості в період геронтогенезу. *Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника. Серія «Філософія, соціологія, психологія»*. 2019. Вип. 14. Ч. 2. С. 17-27.
- 50.Новий тлумачний словник української мови. Т.1. / авт.-укл. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконит, 1999. 910 с.
- 51.Новікова О. До проблеми організації соціально-педагогічної роботи з людьми похилого віку в стаціонарних закладах соціального обслуговування. *Основні парадигми педагогіки та психології в XXI ст.: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, Україна, 22–23 червня 2012 р.). Одеса: Південна фундація педагогіки, 2012. С. 102-104.
- 52.Петриківський обласний геріатричний пансіонат: офіційний сайт. URL : <http://geriatria.org.ua>.
- 53.Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : закон України від 5 лист. 2000 р. № 2017-III (із змінами, внесеними згідно із Законом у 2007 р.). *Офіційний вісник України*. 2000. 17 лист. (№ 44). Ст. 1876.
- 54.Про деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 р. № 1417. *Урядовий кур'єр*, 2010. №10. С. 11-19.
- 55.Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної адаптації: Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.11.2013 № 760. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15>.
- 56.Про затвердження переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати : наказ Міністерства соціальної політики від 03.09.2012 № 537. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966>.

- 57.Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 № 3721-XII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>.
- 58.Про соціальні послуги : закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 358.
- 59.Практично-соціальна робота : посібник / за ред. П. Каптер, Т. Джефера. Київ – Амстердам, 2016. 184 с.
- 60.Робак В.Є. Проблематика старіння в інтердисциплінарному контексті : понятійно-термінологічний апарат. *Вісник Черкаського ун-ту. Серія «Педагогічні науки»*. 2021. Вип. 203. Ч. III. С. 90-98.
- 61.Сагун І. Г. Розвиток освіти людей третього віку в Німеччині (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2021. 292 с.
- 62.Смульсон М.Л. Екзистенційне наповнення наративу вікового періоду старості. *Актуальні проблеми психології : психологічна герменевтика* / за ред. Н. В. Чепелевої. Київ : Міленіум, 2005. 212 с. С. 106-121.
- 63.Соціальна робота : технологічний аспект : навчальний посібник / А. Й. Капська та ін. Київ : ДЦССМ, 2004. 362 с.
- 64.Стадник Л. А. Нові напрями кадрової політики та інформаційної підтримки при наданні медико-соціальної допомоги людям літнього віку. *П'ятий національний конгрес геронтологів і геріатрів України*. Київ, 12-14 жовтня 2010 р. URL : <http://geront.kiev.ua/psid>.
- 65.Соціально-педагогічна діяльність в умовах трансформації суспільства : теоретичні та прикладні проблеми: монографія / С. П. Архипова, Т. М. Десятов, І. І. Курляк, Л. І. Міщик, Г. Я. Майборода та ін. ; за ред. С. П. Архипової. Черкаси : Гордієнко Є. І., 2024. 235 с.
- 66.Сташків Б. Соціальне обслуговування у системі соціального забезпечення: правові питання. *Право України*. 2021. № 1. С. 76-79.
- 67.Стратегія реформування системи соціальних послуг : URL: kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245497002&cat_id=244276429.
- 68.Теорії та методи соціальної роботи : підручник / за ред. Т.В. Семигіної,

- І.І. Миговича. Київ : Академвидав, 2015. 388 с.
69. Гофтісова-Матерон Р. Соціальні послуги: як побудувати українську модель на європейських підходах. Київ : Проект ТАСІС «Посилення регіоналізації соціальних послуг в Україні», 2016. 225 с.
70. Тополь О.В. Теоретичний аналіз дослідження вікового періоду старості : геронтопсихологічний підхід. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 34. С. 152-160.
71. Тополь О.В. Історико-філософська рефлексія поняття «старість». *Гілея*. 2012. Вип. 59. С. 8-12.
72. Україна : через двадцять років після Мадриду (стан реалізації Мадридського міжнародного плану дій з питань старіння в Україні у 2013–2023 рр.) / Курило І.О., Макарова О.В., Настояща К.В. та ін. Київ : ІДСД ім. М.В. Птухи НАНУ, ЮНФПА, 2024. 130 с.
73. Ушакова І.М. Геронтопсихологія : підручник. Харків : НУЦЗУ, 2014. 236 с.
74. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2006. 464 с.
75. Щотка О.П. Вікова психологія дорослої людини. Ніжин : НДПУ, 2001. 194 с.
76. Psychological principles of successful aging technologies: a mini-review / [Ulman Lindenberger, Martin Lovden, Michael Schellenbach, Shu-Chen Li, Antonio Kruger]. *Gerontology*. 2018. № 1. Vol. 54. P. 59-68.

ДОДАТКИ

Додаток А

Типологія адаптації людини до старості

Автор	Типи адаптації	Характеристика
С. Рейчард	Конструктивний	Орієнтований на побудову, творення, взаємодію
	Залежний	Має високу потребу у спілкуванні і взаємодії з іншими людьми
	Захисний	Характеризується домінуванням механізмів психологічного захисту
	Агресивно-звинувачувальний	Вважає винним у своїх проблемах і труднощах зовнішні чинники – інших людей, державу та ін.
	Самозвинувачувальний	Вважає винним у своїх проблемах лише одного себе

І. Кон	Активна, творча старість	Особа після виходу на пенсію продовжує брати участь у громадському житті, вихованні молоді тощо
	Старість з оптимальною пристосованістю	Енергія особистості спрямована на влаштування власного життя
	«Жіночий» тип старіння	Центром соціальної активності особи похилого віку стає сім'я
	«Чоловічий» тип старіння	Отримують моральне задоволення та відчуття наповненості життєреалізування, піклуючись про власне здоров'я, що стимулює різні види соціальної активності
Д. Бромлей	Конструктивний тип	Літні особи внутрішньо врівноважені, мають гарний настрій, задоволені емоційними контактами зі світом
	Залежний тип	Особа, залежна від партнера чи дітей, має низький рівень домагань, завдяки чому з охотою припиняє професійну діяльність
	Захисний тип	Характерні надмірна стриманість, пряmlinійність вчинків, прагнення до самозабезпечення, небажання приймати допомогу інших осіб
	Агресивно-звинувачувальний тип	Особа з таким ставленням агресивні та дратівливі, прагнуть перекласти відповідальність за власні невдачі на інших осіб, не зовсім адекватно оцінюють світ, характеризуються реакціями страху, відмовляються прийняти старість
	Само-звинувачувальний тип	Представники намагаються уникати спогадів, оскільки в їх житті було багато труднощів та невдач. Вони пасивні, не бунтують проти власного вікового періоду старості, покірно приймають будь-які життєві зміни

Додаток Б

Анкета для визначення основних проблем надання послуги соціальної адаптації особам похилого віку

Анкета

Інструкція. Шановні клієнти! Вам пропонується анкета для визначення ефективності соціальної послуги соціальної адаптації, яка надавалася Вам працівниками Петриківського обласного геріатричного пансіонату.

Анкета анонімна, своє прізвище вказувати не потрібно. Ваші відповіді будуть використані лише в наукових цілях.

Просимо прочитати питання і поставити позначку навпроти варіанту відповіді, з яким Ви найбільше погоджуєтесь, чи написати свій варіант відповіді.

1. Ваш вік _____ років. Ваша стать _____
2. Сімейний стан:
 - одружений (одружена)
 - вдова (вдівець)
 - одинока (одинокий)
3. Яка у вас освіта?
 - початкова
 - середня
 - середня спеціальна

вища

4. Чи відповідають Вашим потребам послуги, що визначені в договорі, індивідуальному плані надання соціальної послуги соціальної адаптації?

так

ні

5. Чи покращився Ваш психологічний та емоційний стан у процесі надання послуги соціальної адаптації, порівняно з періодом, коли соціальна послуга не надавалась?

так

ні

6. Чи задоволені Ви ставленням до себе працівників пансіонату?

так

ні

7. Чи влаштовує Вас перелік послуг, які надає Петриківський обласний геріатричний пансіонат?

так

ні

8. Чи знаєте Ви свої права та обов'язки як отримувач соціальної послуги соціальної адаптації?

так

ні

9. Чи знаєте Ви, куди звернутися, у разі непорозуміння між Вами та працівниками пансіонату?

так

ні

10. Чи надають Вам психологічну, моральну підтримку працівники пансіонату?

так

ні

11. Чи хотіли б Ви, щоб в пансіонаті діяли клуби за інтересами, клуби активного довголіття, університет третього віку?

так

ні

12. Чи надають Вам працівники пансіонату допомогу в організації денної зайнятості та дозвілля?

так

ні

13. Чи можете Ви в будь-який момент звернутися до працівників пансіонату за моральною допомогою чи підтримкою?

так

ні

14. Чи довірили б Ви представництво Ваших інтересів працівникам пансіонату?

так

ні, тому що _____

15. Чи можете Ви в будь-який момент поділитися своїми проблемами чи просто поговорити з працівниками пансіонату?

- так
- ні

16. Якої допомоги Ви потребуєте від працівників пансіонату найбільше?

- одяг, взуття, продукти
- покращення умов проживання
- моральної підтримки
- допомоги в оформленні документів, соціальної допомоги

17. Які проблеми Хвилюють Вас найбільше

- самотність
- проблеми втрати близької людини
- відсутність взаємодопомоги, підтримки
- здоров'я
- матеріальні проблеми
- страх та невпевненість у завтрашньому дні
- інше _____

18. Чи задоволені Ви колом спілкування у пансіонаті?

- так
- ні
- не знаю

19. Які цінності сьогодні для Вас найголовніші?

- друзі
- сім'я
- активність
- здоров'я
- спілкування

20. Чи ведете Ви активний спосіб життя?

- так
- ні

21. До кого Ви звернетесь за допомогою в першу чергу?

- до друзів та близьких
- до спеціалізованих установ та організацій
- до працівників пансіонату

22. Чи задоволені Ви способом життя, який ведете зараз?

- так, все влаштовує
- ні

23. Чи задоволені Ви роботою працівників пансіонату?

- так
- ні, тому що _____

Дякуємо за участь в анкетуванні!